NIEUWSBRIEF

Nummer 100

December
2021

Geopend:
dinsdag tot
en met vrijdag
en de eerste
zaterdag van
de maand van
12:00-16:00
uur

Max Euwe Centrum

Max Euweplein 30a · 1017 MB Amsterdam
euwemec@xs4all.nl 020-625 7017 www.maxeuwe.nl

Bestuur en medewerkers

BESTUUR
P. van der Sterren, voorzitter
R. van het Kaar, vicevoorzitter
A. Willemsma, secretaris
A. Riemens, penningmeester
M. Brouwer, algemeen lid
E. Mijnheer, algemeen lid
P. Wakkie, algemeen lid

Algemeen adviseur: H. Ree
Adviseur topschaak: J. Timman
Adviseur public relations: H. Böhm
Adviseur wetenschap: H. van den Herik

MEDEWERKERS
Bibliothecaris: E. Straat
Conservator: L. Egginton
Donateuradministrateur: P.P. Theulings
Financieel administrateur: A. Bezemer
Foto's: Archief MEC, B. Beekhuizen, Nationaal archief (NA), B. Stam en E. de Winter
Manager: E. Sibbing
Redactie Nieuwsbrief: M. bij de Weg, D. Goes, F. Jacobs, E. Sibbing, B. Stam, E. Straat en P.W. van Voorthuijsen
Opmaak Nieuwsbrief: W. Dormits
Vrijwilligers: D. Brink, A. Koelewijn, M. Mellegers, B. Stam, E. de Winter en C. ten Woude
Webmaster: B. van den Berg

MEC 35 jaar!

Op maandag 8 november bestond het MEC 35 jaar. Ter gelegenheid daarvan hebben we de expositie *MEC 35 jaar* ingericht, waarin diverse facetten uit deze periode aan bod komen.

In deze (papieren) nieuwsbrief hebben we onvoldoende ruimte om uitgebreid te schrijven over de geschiedenis van het MEC. Maar in een digitale nieuwsbrief gaan we dat wel doen.

De KNSB heeft aangeboden om deze naar alle leden te e-mailen. Daarin staan naast alle artikelen uit deze nieuwsbrief ook een aantal artikelen over 35 jaar MEC. Een dubbeldik nummer dus, dat ook zal worden gepubliceerd op onze website.

Extra veel leesplezier derhalve, maar natuurlijk ontvangen wij u ook graag in het MEC om onze expositie te bezoeken.

Inhoud

MEC 35 jaar! 2

Voorwoord 4

Honderd nieuwsbrieven (1987-2021) 5

‘Ik had altijd heel goed contact met Euwe’ 8

Euwes reizen en de groei van de FIDE 16

Keres in Nederland 23

1970: FIDE besluit tot invoering Elo-rating 31

Schaakcursussen op radio en tv (2) 36

De schaakpartijen van Godfried Bomans 39

Boekrecensies 48

MEC-nieuws 51

Donateur worden? 53

De Schaakpotcast 54

Van de redactie

Vol trots presenteren wij onze honderdste nieuwsbrief, met uiteraard weer veel interessante schaakhistorische verhalen. De laatste edities waren al steeds dikker, dit nummer is met 56 pagina’s de dikste uit de geschiedenis. Alle honderd nieuwsbrieven staan inmiddels op onze website. U kunt ze vinden onder het kopje *activiteiten*.

Wij wensen u honderd keer leesplezier toe!

Voorwoord

Paul van der Sterren

Op het eerste gezicht valt er in dit najaar van 2021 heel wat te vieren voor het Max Euwe Centrum. Niet alleen bestaan we sinds 8 november 35 jaar, ook de nieuwsbrief jubileert. Het honderdste nummer! Met wat goede wil kunnen we ook de zeventigste verjaardag van Jan Timman voor een deel op ons betrekken. Hij volgde in de jaren zeventig Max Euwe op als boegbeeld en motor van het Nederlandse schaak. Ook is hij vanaf het begin bij het MEC betrokken geweest als adviseur topschaak.

Paul van der Sterren (Foto Bas Beekhuizen)

In deze honderdste nieuwsbrief besteden wij aandacht aan al deze jubilea. Ook ons vaste aanbod aan interessante, onbekende artikelen uit het verleden ontbreekt niet. Zo bevat dit nummer onder andere een verhaal over Paul Keres en zijn bijzondere band met Nederland. Een ander artikel gaat over de geschiedenis van de Elorating. Dat viercijferige getalletje dat zo onopvallend zijn leven begon dat haast niemand het in de gaten had, maar tegenwoordig voor veel schakers zelfs belangrijker is dan hun bankrekening.

Behalve dat er dus veel te vieren valt, valt er niet veel te vieren. We zitten immers weer midden in de beperkingen die de aanhoudende coronacrisis ons oplegt. Dat betekent dat wij veel dingen die wij zouden *willen* organiseren, niet *kunnen* organiseren. Wij verleggen onze activiteiten daarom weer voor een deel naar de digitale wereld. Binnenkort ga ik het weer over Euwe en Aljechin hebben, deze keer over hun tweekamp in 1937. Waarom verloor Euwe toen? Zo blijven we actief, ook als we thuis moeten blijven. Hopelijk geldt dat voor u ook.

Paul van der Sterren, voorzitter van het MEC

Honderd nieuwsbrieven (1987-2021)

Van mededelingenblad naar historisch tijdschrift

Minze bij de Weg

Sinds het Max Euwe Centrum in 1986 werd opgericht, heeft het contact met de donateurs, sponsoren en andere belangstellenden centraal gestaan. De nieuwsbrief heeft daarin vanaf het begin een belangrijke rol gespeeld. In april 1987, enkele maanden na de oprichting van het centrum, verscheen de eerste editie. Nu, bij het 35-jarig bestaan, hebt u nummer honderd in handen!

Laten we meteen de puntjes op de i zetten. Deze uitgave is helemaal niet nummer honderd. Het is eigenlijk eentje minder en tegelijk zijn het er veel meer. Dat zit zo. In mei 2001 was het honderd jaar geleden dat Max Euwe werd geboren.

Ter ere daarvan verscheen er een dubbelnummer van de nieuwsbrief, dat het nummer 55/56 kreeg. Deze uitgave telde zestien pagina's en was maar iets dikker dan de acht of twaalf pagina's die in die periode gebruikelijk waren. Een echt dubbelnummer was het dus niet. In feite hebt u nu dus de 99e papieren uitgave in handen!

Vieren wij dus voortijdig een jubileum? Helemaal niet, want vanaf nummer 80, najaar van 2012, is er naast de papieren nieuwsbrief regelmatig een digitale editie verschenen. In totaal zeventien keer. In feite staan wij nu dus op 116 nieuwsbrieven en hadden we al veel eerder feest moeten vieren.

Van vier naar veertig

Tegenwoordig bent u gewend een nieuwsbrief te ontvangen van een flinke omvang. Dat was in de beginjaren anders. Het enige dat al die tijd gelijk is gebleven, is het A5-formaat en de zwart-wit geblokte omslag.

Het eerste nummer telde vier pagina's en tot nummer 10 kregen de lezers vier of acht pagina's in handen. Vanaf nummer 11 tot nummer 69, juli 2007, waren dat er afwisselend acht of twaalf. Met twee uitzonderingen, toen er vier pagina's meer af konden.

Vanaf nummer 70 zet er een groeispurt in en twee nummers later ziet al een nummer met 32 bladzijden het levenslicht. Dat zal vanaf dat moment het minimum zijn. Veel papieren nummers tellen sindsdien 32 of 36 pagina's. Een tweede, tot nu toe kleine sprong voorwaarts, doet zich voor in de laatst verschenen nummers als de grens van veertig pagina's wordt doorbroken. Met dit jubileumnummer hebt u de dikste uitgave tot nu in handen. Daarnaast wordt sinds nummer 93 (2018) de cover gedrukt in kleur.

Papier én digitaal

We noemden het hierboven al: de nieuwsbrief van het Max Euwe Centrum verschijnt tegenwoordig niet alleen maar op papier. In oktober 2012 kwam de eerste elektronische nieuwsbrief uit. Deze digitale uitgaven hadden geen eigen nummer, maar kregen de toevoeging 'extra'; 80 extra was de eerste elektronische nieuwsbrief. De eerste vijf digitale uitgaven verschenen direct na hun papieren

Sinds 2018 een gekleurde omslag.

broertje. Vanaf 2016 kiest de redactie voor een ander patroon. De papieren en digitale uitgaven verschijnen om en om, zodat de lezer elk kwartaal iets te lezen ontvangt.

De huidige frequentie van vier nummers per jaar dateert van 2016 maar zagen we ook in de beginjaren van het MEC. Tot 2000 mochten de lezers vier keer per jaar iets verwachten. Daarna nam de frequentie af, en in de jaren 2005-2007 verscheen er slechts één nummer. Een plotselinge stijging zagen we in de jaren 2012 en 2013, toen er naast drie papieren nieuwsbrieven opeens digitale uitgaven opdoken.

Waarom die digitale nieuwsbrieven vanaf 2012? Het antwoord is tweeledig. Enerzijds betekent het heel banaal geldbesparing. Een papieren nieuwsbrief is duur, digitaal kost een pagina meer niets extra's. En geld, of beter gezegd gebrek aan geld, is een rode draad in de geschiedenis van het Max Euwe Centrum. Maar er is ook een inhoudelijke reden. Soms zijn artikelen zo uitgebreid of gedetailleerd dat ze onmogelijk in de papieren editie

passen, terwijl ze toch interessante informatie bevatten. Daarnaast komen illustraties, en dan vooral kleurenfoto's, in de digitale nieuwsbrief veel beter tot hun recht.

Nederlandse schaakgeschiedenis

Waarover schreef de redactie de nieuwsbrieven in al die jaren? Tot nummer 70 (2008) gaat het voornamelijk over de activiteiten van het MEC zelf. Al zijn er natuurlijk uitzonderingen en verschijnt er af en toe ook een historisch artikel. Daarna verandert de inhoud geleidelijk en worden er meer algemene artikelen gepubliceerd. Regelmatig neemt de redactie ook bijdragen over uit andere media.
De echte verandering vindt plaats in 2014, met nummer 85. Werden de nummers in de voorgaande periode samengesteld door de manager van het MEC, of door een van de vrijwilligers, vanaf nummer 85 is er een echte redactie die zich over de inhoud buigt. Met de komst van een aantal mensen die hun sporen hebben verdiend in de (schaak)journalistiek, verandert de nieuwsbrief. De opmaak wordt strakker, er is een duidelijk redactiebeleid en er verschijnen meer schaakhistorische artikelen, waarbij Max Euwe uiteraard vaak centraal staat.

De laatste jaren wordt het archief van het MEC geleidelijk ontsloten, en ook dat levert ideeën voor artikelen op. De nieuwsbrief wil op deze manier een bijdrage leveren aan het vastleggen van de Nederlandse schaakgeschiedenis.

---------- ADVERTENTIE ----------

‘Ik had altijd heel goed contact met Euwe’

Jan Timman zeventig jaar, MEC 35 jaar

Bart Stam en Minze bij de Weg

Op 14 december 2021 viert Jan Timman zijn zeventigste verjaardag. Reden om voor de honderdste nieuwsbrief af te reizen naar Arnhem om met de grootmeester-eindspel-componist-schrijver van gedachten te wisselen over zijn herinneringen aan de grand maître, de rol van het Max Euwe Centrum, zijn passie voor eindspelstudies en zijn niet aflatende boekenproductie. ‘Ik had altijd heel goed contact met Euwe’.

Jan Timman voor zijn vitrine met bijzondere schaakspellen. (Foto Bart Stam)

Al weer zo’n vijftien jaar woont Jan Timman samen met zijn vrouw Geertje en twee katten in de Arnhemse binnenstad. Om er te komen moet de bezoeker eerst twee lange trappen op, maar dan heeft men ook wat: twee ruime verdiepingen van in totaal 180 vierkante meter, waar de grootmeester zonder moeite zijn circa 2500 schaakboeken kan huisvesten.

Voordat het interview begint laat Timman ons eerst twee vitrines zien in de woonkamer. ‘Kijk, hier staan de originele Staunton-schaakstukken. En dit zijn de Régence-stukken, genoemd naar het beroemde schaakcafé in Parijs.’ Het interview vindt plaats op de zolderetage waar de schaakboeken staan en ook diverse schaakborden. Beide katten hebben zich inmiddels uit de voeten gemaakt en laten zich tijdens het interview ook niet meer zien. Timman schenkt thee.

Hoe is het om zeventig te worden?

‘Zeventig is natuurlijk wel een bijzondere leeftijd. Al hecht ik tegenwoordig veel minder waarde aan verjaardagen dan vroeger. Wel vind ik het bijzonder dat er voor mijn zeventigste verjaardag een internationaal eindspelstudietoernooi is georganiseerd. Dat is vooral het initiatief van Jan Sprenger. Ook Harold van der Heijden, de KNSB en Hans Böhm zijn erbij betrokken. Sprenger is een Duitse grootmeester en filosoof, terwijl Harold van der Heijden - beheerder van een database met ruim 93.000 eindspelstudies - toernooidirecteur is. De KNSB doneert een bescheiden prijzengeld en een aantal

boeken, terwijl mijn vriend Hans Böhm een persoonlijke donatie heeft gedaan.'

'Er zijn maar liefst 94 studies binnengekomen. Dat is heel erg veel, misschien is het wel een record. Mogelijk doordat er geen specifiek thema was. Uit deze inzendingen heb ik inmiddels een eerste schifting gemaakt van 36 studies, waaruit ik de prijswinnaars zal kiezen. Harold van der Heijden heeft mij alleen de studies met nummers opgestuurd, dus zonder de namen van de componisten. Als ik medio november klaar ben met de jurering, waarbij Erwin l'Ami mij helpt, krijg ik pas de namen te zien om vervolgens het juryrapport te schrijven. De prijswinnaars worden bekendgemaakt op 14 december.'

Wat zijn je herinneringen aan Max Euwe?
'Ik heb altijd heel goed contact gehad met Euwe, ondanks ons leeftijdsverschil van vijftig jaar! Ik heb hem voor het eerst ontmoet tijdens een V&D-simultaan in Den Haag in mei 1962. Ik was toen tien jaar en speelde toen met veel moeite remise. In 1971 heb ik nog een keer tegen Euwe gespeeld tijdens het NK snelschaken in Weesp, waar ik toen ook kampioen werd.'

'Ik kende zijn naam echter al veel eerder. Mijn vader had als wiskundige ook belangstelling voor schaken. Hij had voor de oorlog de complete serie openingsboeken van Euwe aangeschaft en ook de boeken *Keur van zijn beste partijen* en *Oordeel en Plan*. Samen met mijn oudere broer Ton speelde mijn vader alle partijen na uit die boeken. Omdat ik jonger was deed ik daar niet echt aan mee, maar later heb ik alle schaakboeken uit mijn ouderlijk huis intensief bestudeerd, ook *Zo speelt Botwinnik*. De boeken van Euwe hebben mij dus voor een deel gevormd als schaker, zeker in het begin.'

'Mijn ouders kenden Euwe ook persoonlijk goed. Mijn moeder heeft wiskundeles van hem gehad op de meisjes-HBS in Amsterdam-Zuid, het huidige Joke Smitcollege. Mijn vader had na de oorlog regelmatig contact met Euwe. Vooral toen hij na WO II voor het Mathematisch Rekencentrum werkte, en later ook als hoogleraar zuivere en toegepaste wiskunde aan de TH Delft.'

'Toen mijn vader in 1975 plotseling overleed, heeft Euwe mijn moeder een zeer warme condoleancebrief gestuurd. Onlangs vond ik een handgeschreven uitnodiging van Euwe aan mijn moeder om een partij bij te wonen uit de match Aljechin-Euwe in 1935.'

'In 1975 zouden Euwe en ik in Hilversum een korte match spelen van twee partijen. Dat idee kwam uit de Nederlandse schaakgemeenschap. Maar het ging niet door doordat mijn vader vlak daarvoor overleed. Eigenlijk zag ik daarvoor ook al op tegen die match, net als Euwe zelf trouwens.

Ik speelde destijds veel internationale toernooien en deze tweekamp paste daar niet goed in. Euwe was destijds al 74 en schaakte nauwelijks nog. Ik ben nog bij hem thuis geweest in Amsterdam-Buitenveldert om het te bespreken. Hij had er alle begrip voor dat ik niet zou spelen.'

'Mijn plaatsvervanger was Genna Sosonko. Vooral in de eerste partij speelde Euwe heel goed. Hij had beslissend voordeel maar werd waarschijnlijk moe en de partij verzandde in remise. Ik ben inmiddels bezig met een nieuw boek (*Selected Games*), waarin ik de tachtig beste partijen van Euwe wil bespreken. Dit wordt zeker de laatste partij uit dat boek.'

Jan Timman tegen Max Euwe tijdens het NK snelschaak in Weesp op 5 juni 1971. (Foto NA)

Wanneer moet dat boek verschijnen?

'De bedoeling is medio 2023. Mijn voorstel is om het boek niet alleen in het Engels maar ook in het Nederlands uit te brengen, omdat ik denk dat daar voldoende belangstelling voor is. Met uitzondering van de jaarboeken van New in Chess schrijf ik trouwens al mijn boeken in het Nederlands voordat ze worden vertaald.'

'Ik wil vooral winstpartijen van Euwe opnemen die niet zo bekend zijn, bijvoorbeeld uit zijn matches tegen Réti en Maroczy in 1920 en 1921. Tegen Réti won hij een prachtige partij met een dubbelfianchetto. Ik vermoed dat Euwe te bescheiden was om die partij te publiceren, waarschijnlijk omdat hij die match verloor.'

'Ook de partij tegen Janowski uit de eerste ronde van het Staunton-toernooi, 1946 in Groningen, komt er zeker in. Met hulp van de computer heb ik tal van interessante ontdekkingen gedaan die Kasparov niet geeft in *My Great Predecessors*. Op 13 april 2022 zal ik een lezing geven in het MEC die geheel gewijd zal zijn aan de schaker Max Euwe.'

Wat heeft Euwe voor jou gedaan?

'Veel. Hij heeft er, samen met het Leo van der Kar Sportfonds, in 1969 en 1971 voor gezorgd dat ik naar de Sovjet-Unie kon voor een trainingsprogramma. In 1978 waren Euwe en Waling Dijkstra de drijvende krachten achter het Timman-comité om mij te steunen in de WK-cyclus.'

Hoe was Euwe als mens?
'Hij had een enorme werklust en werkte met dagelijkse tijdsschema's, er mocht geen minuut verloren gaan. In *Timman's Titans* heb ik een grappige anekdote opgenomen over die karaktereigenschap. Ik zou een keer 's ochtends vroeg met Ineke Bakker meerijden naar de opening van het NK in Leeuwarden, waarbij we eerst Euwe zouden ophalen. Toen we bij zijn appartement in Amsterdam-Buitenveldert arriveerden, stond hij echter niet buiten te wachten zoals afgesproken. Nadat Ineke Bakker had aangebeld, kwam Euwe naar buiten en verontschuldigde zich: hij had gedacht dat ik wel niet op tijd wakker zou zijn en dat het minimaal tien minuten later zou worden. Daarom was hij nog maar wat gaan werken!'

Verschillende karakters en verschillende generaties?
'Ja en nee. Ik werk weliswaar niet met tijdsschema's zoals Euwe deed, maar ik wil ook zaken op tijd afronden. Toen Euwe na de oorlog een paar jaren schaakprofessional was, had hij het daar ook duidelijk moeilijk mee. Hij had bij Aljechin van nabij meegemaakt hoe onzeker dat bestaan was.'

'Aan het eind van zijn leven, toen hij geen FIDE-president meer was, had hij moeite zijn tijd in te vullen. Genna Sosonko heeft daar over geschreven. Waarschijnlijk heeft hij daarom als FIDE-president ook zoveel gedaan, inclusief alle verre reizen. Je kunt je afvragen of al die moordende reisschema's wel gezond waren voor iemand die de zeventig al was gepasseerd. Ik zou er niet aan moeten denken.'

Vijf jaar na zijn dood was het Max Euwe Centrum in november 1986 een feit.

Heb jij nog een rol gespeeld in de oprichting?
'Nee, mijn betrokkenheid kwam pas later. Uiteraard vond ik de oprichting van een nationaal schaakcentrum een goed idee en dat vind ik nog steeds. Pas in de jaren negentig, toen de Schaakacademie voor jeugdtalenten was gestart, ben ik meer betrokken geraakt bij het MEC. Zo heb ik diverse trainingen gegeven aan jeugdspelers. Ook kwam ik vaak bezoek om de nieuwste schaaktijdschriften en -boeken te bestuderen, ik had goed contact met Eveline Dirksen (bureaumedewerkster van het MEC van 1986 tot 2007 – red). Zeker voor de komst van internet waren dat belangrijke bronnen voor topspelers. Eigenlijk is dat nog steeds zo, want voor mijn laatste boek *The Unstoppable American* heeft Eddy Sibbing mij geholpen met informatie uit schaaktijdschriften van die periode. Ik doe voor mijn boeken altijd veel research. Hoewel je tegenwoordig veel op internet kunt vinden en ik hier thuis ook veel materiaal heb, is het Max Euwe Centrum dan heel handig.'

'Verder heb ik voor het MEC diverse simultaans gegeven en ben ik ook al geruime tijd adviseur topschaak. Vanaf 2015 geef ik in het najaar een training voor clubschakers. Daarbij behandel ik voor de pauze actuele grootmeesterpartijen en na de pauze eindspelstudies.'

Wat zijn volgens jou de kerntaken van het Max Euwe Centrum?
'Ik denk dat het Max Euwe Centrum een belangrijke dubbelfunctie heeft als bibliotheek èn museum. Ik vind het trouwens positief dat Paul van der Sterren voorzitter is geworden. Niets ten nadele van vorige voorzitters, maar een grootmeester heeft doorgaans toch

Timman geeft training aan de Schaakacademie terwijl hoofddocent Van Wijgerden toekijkt.

een groter netwerk in de schaakwereld. Net zoals Kees Snoep dat had in de financiële wereld en veel nieuwe sponsors wist aan te trekken.'

'Wel vind ik het jammer dat er op de huidige locatie geen ruimte is om het museum uit te breiden. Ik blijf het verder schandalig vinden dat de gemeente Amsterdam ruim vijf jaar geleden besloot om de jaarlijkse subsidie stop te zetten. Een dergelijk schaakcentrum heeft toch een enorme educatieve en culturele meerwaarde voor de stad. Misschien zou het MEC eens moeten onderzoeken of er in andere steden meer mogelijkheden zijn: een grotere locatie en ook een gemeentebestuur dat wel subsidie wil geven.'
Laten we het hebben over eindspelstudies. Wanneer is die passie begonnen? 'Toen ik een jaar of negentien à twintig was, heb ik mijn eerste studies gemaakt. Destijds was het natuurlijk, zonder computer, veel lastiger om een foutloze studie te componeren. Veel studies van vroeger blijken incorrect te zijn. Nu zijn er ijzersterkte programma's om varianten te controleren en natuurlijk ook de database van Harold van der Heijden, opgesplitst naar diverse thema's.'

'Toch zal het maken van een eindspelstudie altijd creatief mensenwerk blijven. Het begint met een idee van de componist zelf, waarbij de computer niets meer is dan een handig hulpmiddel. Zelf haal ik mijn ideeën voor nieuwe studies uit eindspelspelen van toernooienpartijen, maar ook door het be-

Jan Timman geeft in 2010 simultaan aan familieleden van Euwe. (Foto Bas Beekhuizen)

kijken van oude studies en het snuffelen in de databank.'

'Als ik een incorrecte studie van vroeger zie, en het thema spreekt mij aan, vind ik het leuk om te onderzoeken hoe ik de compositie kan verbeteren. Daar speelt voor mij de schaakcultuur mee: vergelijk het met het restaureren van oude gebouwen. In deze boeken (Timman laat exemplaar zien met handgeschreven notities, BS/MbdW) maar vooral in mijn computer heb ik veel ideeën opgeslagen om later nog eens te gebruiken.'

'In de jaren tachtig en negentig, toen ik nog veel partijen speelde, maakte ik zo'n tien studies per jaar. Daarna is mijn productie flink omhoog gegaan. In 2018 kwam ik uit op tachtig composities. Dit jaar heb ik tot medio oktober zo'n 42 nieuwe studies gemaakt.'

Speel jij momenteel nog partijen?

'Nee, momenteel is het stil op dat front. In maart 2020 heb ik met Wageningen mijn laatste partij gespeeld in de KNSB-competitie en ik weet niet of ik op korte termijn weer ga spelen. Ik ben weliswaar volledig gevaccineerd, maar heb geen zin om te spelen met een mondkapje of QR-code. Bovendien speel je in de KNSB-competitie vaak in slecht geventileerde zalen dicht bij elkaar.'

'Ik kreeg nog wel een uitnodiging voor het knock-out toernooi in Hoogeveen maar daar

ben ik niet op ingegaan. Ik vond de omstandigheden niet prettig en ben ook niet zo goed in korte matches. Een tweekamp van bijvoorbeeld zes partijen, zoals tegen Jorden van Foreest in 2015 of Zhansaya Abdumalik in 2019 had ik nog wel willen spelen.'

'In de Bundesliga speel ik nog voor Düsseldorf SK, maar ook dat ligt momenteel stil. Schaken in Duitsland vind ik helemaal onaantrekkelijk, omdat je daar verplicht een mondkapje moet dragen als je niet aan het bord zit. Daar voel ik mij niet comfortabel bij.'

De laatste jaren ben je zeer productief als boekenschrijver. Wat is de verklaring daarvoor?

'Ik heb altijd graag geschreven, zowel over schaken als over andere thema's. Zo verschijnt er binnenkort een essay van mij in een beperkte oplage over Jorge Luis Borges, een van mijn favoriete schrijvers. Sinds 1972 heb ik zo'n dertig boeken geschreven, de meest over schaken maar ook *64+1. De ontdekking van de Hemel in 65 velden*. Dat is een introductie op de roman van Mulisch.'

Ben je in de loop der jaren ook beter gaan schrijven?

'Dat is moeilijk om van jezelf te zeggen maar ik denk het wel. Ik denk dat mijn stijl volwassener is geworden. Dat komt deels door ervaring en door het lezen van schrijvers als Mulisch, Hermans, Reve en Borges. Maar ik heb ook veel baat gehad van mijn contacten met de redacteuren van De Bezige Bij.'

Hoe kom je aan ideeën voor nieuwe boeken?

'Deels bedenk ik ze zelf, deels komen ze van anderen. Zo is het boek *Schakers Portretten* eigenlijk ontstaan doordat ik voor het tijdschrift *Matten* al portretten had geschreven over Tal en Botwinnik.'

'Het idee voor het boek *The Longest Game*, over de WK-matches tussen Kasparov en Karpov, komt van Allard Hoogland van New in Chess. Aanvankelijk zag ik er niet veel in omdat ik dacht dat die 144 partijen wel afdoende waren geanalyseerd. Maar toen ik mij ging verdiepen in de achtergronden ontdekte ik allerlei nieuwe zaken. Voldoende voor een nieuw boek.'

Het boek over de successen van Fischer in 1970 en 1971 zou oorspronkelijk 'The Road to Reykjavik' gaan heten. Maar toen ontdekte Allard Hoogland dat Tibor Karolyi van Quality Chess bezig was met een boek met dezelfde titel. Toen hebben we besloten om de titel te veranderen in *The Unstoppable American* en de publicatiedatum naar voren te halen. Dat betekende wel even flink doorwerken maar het is gelukt!'

Welke boeken wil je nog schrijven?

'Als het boek over Euwe klaar, wil ik graag nog eens een boek schrijven over eindspelstudies. En ik wil graag nog eens mijn memoires schrijven. Dat moet een ander boek worden dan de biografie *De Geest van het Spel* van John Kuipers uit 2011, want dat vind ik toch niet zo'n goed boek. Beide boeken hebben geen haast, ik denk dat ik vrij lang zal leven.'

Schaak & Go winkel Het Paard

feliciteert het MEC met de 100e nieuwsbrief!

Spellen en puzzels sinds 1987

Haarlemmerdijk 173 1013 KH Amsterdam +31 (0)20 6241171
info@schaakengo.nl www.schaakengo.nl

Euwes reizen en de groei van de FIDE

Peewee van Voorthuijsen en Eric de Winter

Reizen deed Euwe altijd al graag. Toen hij in 1970 op het congres in Siegen werd gekozen tot FIDE-president, mocht hij dat dan ook in zijn nieuwe rol. Euwes uitgangspunt was dat de wereldschaakbond meer leden nodig had dan bij zijn aantreden. Een mooi streven, maar lukte dat ook? En hoe veranderde de FIDE daardoor? Hierop proberen we de antwoorden te geven in dit artikel.

Het klinkt zo eenvoudig: wat is de groei van de FIDE onder Euwes presidentschap? De eerste zoektocht leidt naar de FIDE-website en naar het ledenoverzicht. Helaas, daar ontbreekt vaak het jaartal bij 'Joined FIDE'.

Wat daarvan de reden ook moge zijn, dan maar verder zoeken in het *FIDE Golden Book 1924 – 2016*. Helaas, na een zorgvuldige spelling van tientallen bladzijden blijven er nog steeds vragen over. Ook de voortreffelijke site Chess Notes van Edward Winter (www.chesshistory.com) kan alleen maar de vraag stellen bij item 11113: *'Ideally, we wish to go further, with the running total of members throughout the Federation's history. Do readers know whether such a list already exists?'*. Het beste dat we hebben gevonden, is de Duitstalige Wikipedia-pagina over de FIDE (de.wikipedia.org/wiki/FIDE). Met een keurige grafiek van de landen en het tijdperk wanneer ze lid werden. De aan het slot genoemde aantallen zijn dus helaas onder voorbehoud…

Onaangename verrassing

Euwe werd met algemene stemmen gekozen. Dat had hij overigens zelf als voorwaarde gesteld. Toch kreeg hij bij zijn kandidaatstelling het jaar daarvoor (1969) op het congres in San Juan (Puerto Rico) een onaangename verrassing te verwerken, zo lezen we in *de Volkskrant* van 1 oktober 1970: 'Elke keer als ik in Rusland was, vroeg de voorzitter van die Sovjet-schaakbond - en met hem het hele bestuur- of ik akkoord ging. Maar toen gebeurde er iets heel merkwaardigs. Op dat congres van San Juan schoof een Russische afgevaardigde, genaamd Rodionov, nog een andere kandidaat naar voren, de Tsjechoslowaak Sajtar. Euwe: 'Een goede kandidaat, dat moet ik zeggen, maar ik was uiteraard wél verbaasd.' Zelf belde de grand maître met Moskou om te horen hoe het nu precies zat. 'Ook daar verbijstering. Rodionov had het allemaal verkeerd begrepen en het was een misverstand. De Russische schaakbond wees daarop de wereldkampioen, Boris Spasski, een der vele bewonderaars van Euwe, aan als officiële afgevaardigde. Maar professor Euwe liet nogmaals duidelijk uitkomen dat hij alleen met ondersteuning van de belangrijkste schaaknaties zijn kandidatuur handhaafde, in de eerste plaats dus van Rusland.'

Goed, dat was geregeld. Op het FIDE-congres in Siegen een jaar later (1970) liep alles op rolletjes. De klus kon beginnen. Euwe had twee voornemens gesteld voor zijn presidentschap: een nieuwe formule voor het wereldkampioenschap en de groei van

het aantal leden. Dat laatste mede om de financiën een solide basis te geven.

Het eerste doel begint al tijdens de match Sovjet-Unie tegen de Rest van de Wereld in Belgrado, maart-april 1970. Hij vraagt de daar aanwezige wereldtop met ideeën te komen, en Keres pakt dat op. Dat onderwerp laten we hier verder met rust.

'Ik wil de boer op'

De promotiereizen van Euwe beginnen meteen al. Daarvan doet hij kond in *Schaakbulletin 54*. In de Hollandsche Club in Singapore - ooit ontmoetingspunt voor Nederlanders, nu een luxe hotel - wordt hij aangesproken door Henk Knipscheer. Euwe: 'Bij het aanvaarden van mijn taak als president van de wereldschaakbond heb ik gezegd dat ik niet van plan was om vanuit Amsterdam de schaakwereld te besturen. Nee, ik wilde de boer op. Daarom heb ik vorig jaar bezoeken gebracht aan Midden- en Zuid-Amerika, en ook aan Canada en de VS. Het belangrijkste doel van mijn reis is het leggen van persoonlijke contacten.'

Euwe op bezoek bij de Maroczy Chess Club van Sydney op 20 maart 1972. (Foto privé-archief Max Euwe)

Wat zijn volgens de grand maître de voornaamste problemen in Azië? 'De lange afstanden.(...) Nu ik aan het eind van mijn Aziatische en Australische reis (Tokio, Hong Kong, Manilla, Brisbane, Sydney en Singapore, red.) ben gekomen, zal ik voorstellen een nieuwe zone te creëren voor Australië en Nieuw-Zeeland.'

Hebt u nog contact gehad met China? 'Helaas niet. Ik heb een mooie brief aan Tsjoe En-lai (premier van China tijdens Mao Zedong, red.) geschreven, maar tot nu toe nog geen antwoord ontvangen.'

De eerste resultaten zijn al te zien op het FIDE-congres in Vancouver 1971, waar Guatemala (voorlopig) en Nicaragua toetreden tot de FIDE. In 1972 is er maar één onderwerp dat de tongen beweegt: de 'Match van de Eeuw' tussen Fischer en Spasski. Dat vergt alle energie van Euwe, dus reizen staan even op een laag pitje. Maar het volgend jaar (1973) is het weer raak. Euwe bezoekt wederom Midden- en Zuid-Amerika en het Caribisch gebied, tenslotte was Rabell Mendez uit Puerto Rico zijn vicepresident. Zijn bezoeken aan Panama, El Salvador, Suriname, Curaçao, Aruba en Bonaire waren vooral bedoeld om de nieuwe leden te ondersteunen, zo denken we.

Dat het niet allemaal pais en vree is op de eilanden blijkt als tijdens het bezoek van Euwe de *Amigoe di Curaçao* van 29 november 1973 melding maakt van 'waarom prof. dr. Max Euwe van zijn trip naar de Antillen liefst vijf dagen doorbrengt op Aruba, terwijl Curaçao en Bonaire het slechts met een bezoek van één dag van de ex-wereldkampioen moeten stellen. Deze regeling druist in tegen alle verhoudingen. Men bedenke alleen maar dat op Curaçao meer schakers zijn dan de hele Ne-

derlandse Antillen bij elkaar, terwijl op Bonaire het aantal ongeveer overeenkomt met dat van Aruba.' Deze redenering volgend zou Euwe zijn reizen moeten beperken tot de Sovjet-Unie!

Donderwolken

Tijdens het congres in Skopje (1972) zijn de Nederlandse Antillen samen met Trinidad & Tobago en Jamaica lid geworden van de FIDE. Dat begint op te schieten voor de Midden-Amerikaanse zone. In 1974 zullen daar nog Suriname, de Bahama's en de Britse Maagdeneilanden bij komen.

Maar op het congres van 1974 in Nice verschijnen ook donderwolken aan de hemel. Eerder, in Skopje, had de Sovjet-Unie voorgesteld - *'following the decisions of the United Nations'* - de uitsluiting van Rhodesië en Zuid-Afrika te overwegen. Nu waren er in de jaren zestig en zeventig nogal wat VN-resoluties over Zuid-Afrika. Bij de zomer- en winterolympiades was dat land al sinds 1964 uitgesloten van deelname.

In 1970 kwam daar de uitsluiting bij van het IOC. Euwe had gevraagd om meer informatie en beloofde op een volgend congres een rapport voor te leggen. In 1974 reisde hij daarvoor opnieuw naar Zuid-Afrika. Het rapport was gunstig voor dat land maar werd fors aangevallen. Marokko diende een motie in om beide landen in zuidelijk Afrika tijdelijk uit te sluiten van door de FIDE georganiseerde wedstrijden 'tot verdere duidelijkheid is verkregen.'

Dilemma voor Euwe

Dit stelt Euwe voor een dilemma. Dat beschrijft hij in een brief van 20 juli 1974 aan Pfundt, de toenmalige voorzitter van de Zuid-Afrikaanse schaakbond. Omdat dit een zeer goed beeld geeft van het denken van Euwe, geven we hieronder de relevante passage volledig weer:

'I could understand that in your country, part of the blame would be put on me. And this is right to a certain extent. Apart from the report – which was definitely favourable for the South African Chess Federation – I could have held a speech trying to stop the incitement. I did not do that and only corrected some of the attacks on my report. Why did I not fight back? I was convinced it would lead nowhere. As you probably know a motion was moved with signatures to expell South Africa and Rhodesia. This case was lost anyway, as was already clear in the Central Committee where the votes were 17 to 3. The result of a vehement arguing from my side would have been the loss of a second case: my re-election. You should not think that I personally attach much value to my presidency, but it would have been fatal for FIDE if the seat had gone to Puerto Rico. They are good-willing people, but they simply cannot make it.'

Toekomstperspectief

Euwe schetst wel een toekomstperspectief. Er was ook een alternatieve resolutie ingediend die de blaam niet bij de Zuid-Afrikaanse schaakbond legde, maar bij de regering van dat land. Euwe is van plan de zaak in 1976 weer aan de orde te stellen, en als uiterste mogelijkheid de toelating afhankelijk te maken van zijn aftreden in 1978 – even aangenomen dat hij een goede opvolger had gevonden.

De resolutie van Marokko wordt aangenomen met 26 landen voor, 17 tegen (waaronder Nederland) en 21 blanco stemmen. Zuid-Afrika trekt zich als reactie

meteen terug van de Olympiade die tegelijkertijd aan de gang is.

In zijn antwoord op de brief van Euwe geeft Pfundt aan dat hij de uitsluiting van zijn land natuurlijk betreurt. Zeker gezien de smalle basis daarvoor: 26 van de 64 landen waren voor, geen meerderheid. Verder benadrukt hij dat de Zuid-Afrikaanse schaakbond niet het Centraal Comité van de FIDE wil volgen. *'As long as political considerations prevail in FIDE, it will be impossible for us to offer our cooperation.'*

Reizen naar Afrika

Duidelijk is dat Euwe meteen ook zijn plan heeft getrokken: het jaar 1975 staat in het teken van weer uitgebreide reizen. Eerst staat Afrika op het programma. Een rondreis van anderhalve maand met bezoek aan zes landen. Vier hoofddoelen: Senegal, Ghana, Nigeria en Zambia met daarnaast korte bezoekjes aan Kameroen en Congo-Brazzaville. Euwe zou aanvankelijk ook naar Zaïre gaan. 'Maar onze vertegenwoordiger zei, dat er daar een revolutie op komst is! Als president Mobutu een conferentie geeft, mag niemand anders dat. En hij doet het dagelijks. Dus ik kan beter niet gaan. Maar misschien zijn ze gewoon organisatorisch nog niet klaar voor mijn komst en kan ik alsnog gaan' lezen we in *de Volkskrant* van 11 januari 1975.

Drie van de vier landen worden in 1976 lid van de FIDE, dus dat was een mooi resultaat. Het buitenbeentje is Senegal. Een land van zeer sterke dammers, maar schakers? Blijkbaar is dat ook een vraag die bij meer lezers leeft. Zo haalt Lodewijk Prins in *Het Parool* van december 1979 een briefschrijver aan: 'Vertelt u nog eens over schaken in Afrika, vraagt de heer W.P. Kwik. Zijn er schaaktalenten in landen als Mali, Senegal? In Mali of Senegal niet minder dan in Gambia of de Seychellen maar er is nog niet veel achtergrond, geschiedenis, traditie, cultivatie, ervaring op hoog peil of contact met internationale literatuur en de schaakwereld daaromheen. Ook met nog zo veel predispositie schieten internationale meesters niet als paddenstoelen uit de grond.' Senegal zal in 1980 lid worden van de FIDE. Maar een sterk schaakland? Wanneer we vandaag naar spelers met een hogere rating dan 2100 zoeken, vinden we er geen één.

Max en Caro Euwe op een van hun bezoeken aan Azië. (Foto privé-archief Max Euwe)

China

De belangrijkste reis die Euwe tijdens zijn presidentschap maakt voor de FIDE vindt in 1975 plaats: hij gaat, samen met zijn vrouw, naar China. Nadat Nixon in 1972 naar China was gegaan - wat tot de langzame opening van het land had geleid - was China tijdens de bijeenkomst in Penang (Maleisië) in 1974 voorlopig toegelaten tot de FIDE. Euwe komt enthousiast terug van de reis en is onder de indruk van het schaakpeil. Hij ontmoet een speler van grootmeestersterkte, aldus Lodewijk Prins in *Het Parool* van 28 februari 1976: 'De gunstige schaakgezindheid in China vindt meer en meer voedsel in het optreden van talenten die al enige internationale aandacht voor zich hebben opgeëist. Nauwelijks was China als lid van

FIDE geregistreerd of het trad in Peking, Sjanghai en Hangzhou als gastheer op van een beproefd Filipijns tiental waartegen het een eervolle 25-35 nederlaag leed. FIDE-president Euwe, wervende motor van het bestuur, verklaart dat aan Chi Chung-shuan, met wie hij in november twee partijen wisselde, de kracht van een grootmeester mag worden toegeschreven.'

Tegenwoordig is China niet meer weg te denken van de top van de schaakwereld. Zo heeft China de Olympiade (2014 en 2018) en de vrouwenolympiade (1998-2004, 2016-2018) gewonnen. Daarnaast levert China in 1991 een eerste wereldkampioene, Xie Jun, en heeft het sinds 2016 de wereldtitel bij de vrouwen stevig in handen. Alleen ene Carlsen houdt de mannelijke schaaktroon bezet…

Zuid-Afrika weer toegelaten

In 1976 vindt weer een congres plaats, deze keer in Haifa. Dat vraagt natuurlijk om problemen. Was in 1964 alles nog pais en vree tijdens de Olympiade in Tel Aviv, in de jaren daarna waren de moeilijkheden steeds toegenomen. Daar zijn de oorlogen van 1967 en 1973 natuurlijk mede debet aan. Conform Euwes suggestie tegen Pfundt wordt voorgesteld Zuid-Afrika weer toe te laten. En de stemming laat aan duidelijkheid niet te wensen over: 38 voor en 3 tegen. Tja, aangezien de Oost-Europese en vele Afrikaanse landen niet aanwezig waren was dat te verwachten. Maar er is ook goed nieuws: maar liefst negen nieuwe landen treden toe tot de FIDE.

Naast de gewone Olympiade is er ook een tegen-Olympiade in Tripoli. Daar doen iets minder landen mee, maar een aantal deelnemende landen zullen Euwe pijn gedaan hebben: Pakistan, Irak, Nicaragua, Sri Lanka, Algerije, Trinidad & Tobago, Libië, Jordanië, Oeganda en Gambia. Had hij daarvoor nou zoveel moeite gedaan om die landen bij de FIDE te laten aansluiten? Dat alle deelnemers in Tripoli aangaven graag lid te willen worden - dan wel blijven - van de FIDE zal het bloeden niet echt gestopt hebben.

FIDE-medewerkster Eveline Dirksen ondersteunt Caro Euwe. (Foto privé-archief Max Euwe)

De laatste uitdaging

Dan wacht Euwe de laatste uitdaging: er wordt in 1977 - als reactie natuurlijk op het besluit van Haifa - een speciale vergadering belegd in Luzern. Met één thema: de mogelijke uitsluiting van Zuid-Afrika. Eerst gaat Euwe - samen met Campomanes - op reis naar Zuid-Afrika in juni 1977 om weer een rapport samen te stellen. Een vol programma, maar heel weinig lijkt te maken te hebben met het doel van de reis. Alleen de eerste morgen is er overleg met de minister van sportzaken en een lid van het parlement. Hadden beiden al het idee dat het een gelopen zaak was?

Op het bijzondere congres zijn 51 landen aanwezig. Campomanes doet het woord - het officiële rapport wordt niet in detail

besproken zoals in 1974. In het *FIDE Golden Book 1924-2016* lezen we: *'and following the departure of 18 federations who left the meeting, the following resolution was unanimously approved'*. En dan volgt de resolutie zelf, met de bekende opzet: veroordeling van de Zuid-Afrikaanse regering, erkenning van het werk van de Zuid Afrikaanse schaakbond en de consequenties: tijdelijk terugtrekken van Zuid-Afrika en – als zoethoudertje – de instelling van een Permanente Commissie.

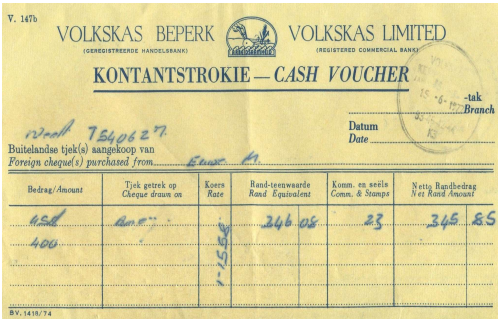
V. 147b

VOLKSKAS BEPERK (GEREGISTREERDE HANDELSBANK) VOLKSKAS LIMITED (REGISTERED COMMERCIAL BANK)

KONTANTSTROKIE — *CASH VOUCHER*

-tak *Branch*

Datum *Date*

Buitelandse tjek(s) aangekoop van *Foreign cheque(s) purchased from*

Bedrag/*Amount*	Tjek getrek op *Cheque drawn on*	Koers *Rate*	Rand-teenwaarde *Rand Equivalent*	Komm. en seëls *Comm. & Stamps*	Netto Randbedrag *Net Rand Amount*
400			346 05	23	345 85

BV. 1418/74

Euwe bewaarde alles. Hier het 'kontantstrokie' van 15 juni 1977 in Zuid-Afrika. (Foto privé-archief Max Euwe)

'Trust, but verify'

Wanneer je dat natrekt in de Nederlandse kranten van die tijd ('trust, but verify' zou Reagan zeggen) komt een ander beeld naar voren. Zo lezen we in *De Telegraaf* van 25 juli 1977: 'Het voorstel tot uitsluiting van Zuid-Afrika werd ingediend door de Sovjet-Unie. De tweede voorzitter van de schaakbond van de Sovjet-Unie, Boris Rodionov, zei tot de aanwezigen dat het toelaten van Zuid-Afrika een fout is geweest, die tijdens deze vergadering diende te worden gecorrigeerd.' En na het voorstel van de Permanente Commissie voor Zuid-Afrika wordt de resolutie in stemming gebracht. Uitslag: 28 voor, 23 tegen. Daarna verlaten de afgevaardigden van een aantal westelijke landen de bijeenkomst. Twee dagen later kunnen we in de eerdergenoemde krant lezen: 'Liefst 23 westerse schaakbonden hebben gewaarschuwd dat er zonder twijfel een scheuring in de internationale bond, de FIDE, zal ontstaan als de Sovjet-Unie voortgaat de bond te "misbruiken" voor politieke doeleinden.'

In 1978 treedt Euwe terug als president tijdens het congres van Buenos Aires. Zijn opvolging heeft nog wel wat voeten in de aarde. Ólafsson is officieel voorgedragen door de IJslandse schaakbond, maar hij heeft twee tegenkandidaten: Gligoric en Rabell Mendez, de vicepresident onder Euwe. Er was blijkbaar grote angst dat Rabell Mendez in de eerste stemronde de absolute meerderheid zou krijgen, maar niets bleek minder waar. De eerste stemronde laat amper licht tussen de kandidaten: Rabell Mendez 31, Ólafsson 30 en Gligoric 29. Eén ongeldige stem, waarbij de naam van Gligoric doorgestreept is. Daarbij dient te worden opgemerkt dat een aantal afgevaardigden meespeelde in de Olympiade en wellicht achter het schaakbord zat tijdens de stemming. De eindstemming tussen de twee hoogsten wordt overtuigend door Ólafsson gewonnen met 57 tegen 34.

Heeft Euwe zijn doelen bereikt? Wat aantal FIDE-leden betreft zeker: bijna dertig nieuwe leden. Dat leidde echter tot een heel andere machtsverhoudingen: tenslotte heeft ieder land één stem, net zoals bij de Verenigde Naties. De politiek was ook bij de FIDE binnengedrongen.

Congres	Jaar	Nieuwe leden	Totaal
Siegen	1970	Faeröer, Rhodesië, Wales	79
Vancouver	1971	Nicaragua, Guatemala (voorlopig)	80
Skopje	1972	Irak, Jamaica, Nederlandse Antillen, Syrië, Trinidad & Tobago	84
Helsinki	1973	Pakistan	85
Nice	1974	Algerije, Bahama's, Britse Maagdeneilanden, Jordanië, Suriname, Zaïre	90
Penang	1974	China (voorlopig)	90
Bergen	1975	Ghana (voorlopig), Honduras (voorlopig) Nigeria (voorlopig), Zambia (voorlopig)	90
Haifa	1976	Bermuda, China, Ghana, Guyana, Honduras, Mauretanië, Nigeria, Papoea Nieuw Guinea, Zambia	98
Caracas	1977	Verenigde Arabische Emiraten, Jemen	100
Buenos Aires	1978	Gambia, Libië, Mali, Mauritius, Oeganda, Seychellen, Sri Lanka	106

Bronnen:

* FIDE Golden Book 1924 - 2016 (auteur: Iclicki)
* Euwe-archief in het Max Euwe Centrum
* Schaakbulletin 54

Geraadpleegde websites:

* Chesshistory.com
* FIDE.com
* Delpher.nl
* Wikipedia.de

Keres in Nederland

Symon Algera

De in Estland geboren Paul Keres (1916-1975) staat bekend als de beste schaker die nooit wereldkampioen is geweest. Keres beleeft in Nederland zijn internationale doorbraak en speelt in ons land zijn meeste buitenlandse toernooi- en matchpartijen.

Paul Keres

Uit een krantenbericht dat in 1956 verschijnt, blijkt de bescheiden en sportieve gentleman meer te kunnen dan alleen schaken. Een Nederlandse tennisser uit de hoofdklasse daagt hem uit op een Amsterdamse tennisbaan, waar de Est goed overweg blijkt te kunnen met een tennisracket. Max Euwe en Lodewijk Prins zijn Keres' beste vrienden in Nederland.

Het Kremlin krijgt na de Tweede Wereldoorlog, als Keres Sovjet-staatsburger wordt, grote invloed op zijn schaakcarrière. Hier wordt bepaald welke toernooien de Est mag spelen. Ook krijgt hij het duidelijke advies om sommige Sovjet-schakers niets in de weg te leggen om wereldkampioen te worden. Keres heeft hierover altijd gezwegen. Waarschijnlijk heeft hij daarom tot aan zijn dood kunnen schaken op topniveau.

Postzegels, correspondentiepartijen en tennis

Keres wordt in 1916 in Narva (Estland) geboren als zoon van een kleermaker. Het is de bedoeling dat Paul ook voor dit vak gaat kiezen maar dat loopt anders. Op jonge leeftijd leert hij schaken. Maar omdat er in zijn omgeving weinig oefenmogelijkheden zijn, speelt hij veel correspondentiepartijen, soms wel 150 tegelijkertijd.

Keres is een veelzijdige jongen die graag tennist en ook een verwoed postzegelverzamelaar is. Hij kan dan nog niet weten dat er later postzegels zijn beeltenis zullen dragen. Keres begint een wiskundestudie in Tallinn, de hoofdstad van Estland, en gaat ook buiten zijn landsgrenzen toernooien spelen.

'Blonde Apollo'

De jonge Paul speelt zijn eerste grote toernooien in Nederland in de badplaatsen Zandvoort (1936) en Noordwijk (1938), waar hij mooie resultaten boekt. Zijn grote

doorbraak volgt in 1938 als hij een van de deelnemers is aan het AVRO-kandidatentoernooi. De acht sterkste schakers van dat moment doen mee. De Nederlandse kranten schrijven over Keres' fijnbesneden, open gezicht en aangeboren hoffelijkheid.

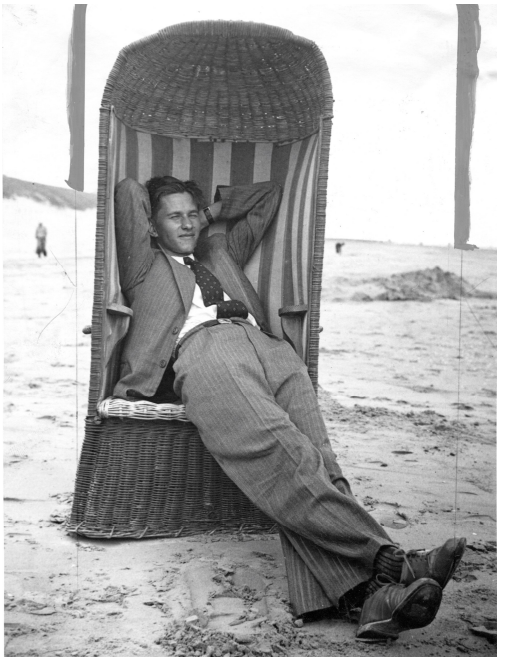

Keres in strandstoel.

Het *AVRO-magazine* merkt daarbij nog op dat de blonde Apollo met zijn 22 jaar nog te jong is voor een vrouw. Daar zal Keres zelf waarschijnlijk anders over hebben gedacht; drie jaar later trouwt hij met Maria.

Geen uitdager

Het AVRO-toernooi wordt verrassend gewonnen door de twee jongste deelnemers, Reuben Fine en Paul Keres. De Est wordt op grond van het Sonneborn-Bergersysteem als winnaar aangewezen. Hij krijgt daarmee het recht om wereldkampioen Aljechin uit te dagen. Fine en Keres delen het prijzengeld van respectievelijk duizend en 750 gulden.

Als de beide winnaars in Hotel Krasnapolsky in Amsterdam op het toneel verschijnen voor de prijsuitreiking, klatert er volgens het *Algemeen Handelsblad* een luid applaus, het publiek roept 'bravo, bravo!' Keres neemt enigszins verlegen het woord en vertelt dat hij naar Nederland is gekomen zonder veel hoop op succes. De Est dankt het publiek voor hun sympathie en grote steun.

De match met Aljechin om de wereldtitel zal er echter niet komen. Dit omdat Botwinnik en Aljechin hebben afgesproken tegen elkaar te gaan spelen. De bescheiden Est lijkt niet te zijn aangedaan en vertelt zonder wrok aan een Nederlandse krant dat het hem eigenlijk wel goed uitkomt. Nu kan hij nu zijn wiskundestudie in Tallinn weer snel hervatten. Door de oorlog en het antisemitische optreden van Aljechin, gaat de match met Botwinnik overigens niet door (zie het artikel 'Aljechin in Nederland', Nieuwsbrief 96 van december 2019).

Match met Euwe

Van 24 december 1939 tot 15 januari 1940 spelen Keres en Euwe een match in diverse Nederlandse steden. De veertien partijen, die volgens kenners van hoog niveau zijn, worden in Estland op de voet gevolgd. Tot groot enthousiasme van de bevolking wint hun nieuwe nationale held met 7,5 - 6,5 van de Nederlandse oud-wereldkampioen.

Door de eerste oorlogshandelingen – Duitsland valt op 1 september 1939 Polen binnen, 2,5 weken later gevolgd door de Sovjet-Unie - kost het Keres grote moeite om in Nederland te komen, en later nog meer om ons land ook weer te verlaten. Dit belet het Euwe-comité niet om met de Est af te spreken

Paul Keres tegen Max Euwe tijdens het wereldkampioenschap 1948. (Foto Nationaal Archief)

om in 1941, wederom in Nederland, een vervolgmatch te spelen. Hier steken de Russen, die Estland hebben bezet, echter een stokje voor. Zij willen de tweekamp alleen in de Sovjet-Unie laten spelen, en dat wil Nederland weer niet. Het zal niet de laatste keer zijn dat het Kremlin Paul Keres verbiedt naar ons land te komen.

Niet naar Groningen, kurat!

De Tweede Wereldoorlog wordt een keerpunt in het schaakleven van Keres. Het Kremlin bepaalt in welke toernooien hun nieuwe staatsburger mag spelen. Veel historici zijn ervan overtuigd dat hij het dringend advies krijgt om geen andere Sovjet-schakers te hinderen om wereldkampioen te worden.

In 1946 krijgt Keres een uitnodiging om mee te doen met het eerste grote schaaktoernooi na WO II, het Staunton-toernooi in Groningen. Het Kremlin geeft hem echter geen toestemming. Als Keres het persbericht leest met dit besluit, krijgt hij volgens zijn biograaf en landgenoot Valter Heuer een voor hem zeer ongebruikelijke woedeaanval. Keres pakt een papiertje en kalkt daar met een vertrokken gezicht vele malen 'kurat' op.

Een woordje in het Ests dat maar beter onvertaald kan blijven (het gaat om een hardgrondige vloek die in het Nederlands ook wel wordt afgekort met drie letters, SA).

Kort voor de start van het toernooi blijkt dat er één schaker meer in Groningen is dan het aantal waarop de organisatie heeft gerekend. Na lang discussiëren besluiten de organisatoren om Lodewijk Prins uit te sluiten van deelname. De Nederlander is woest en laat het er niet bij zitten. Prins eist én krijgt uiteindelijk van Staunton een schadevergoeding van een paar duizend gulden. Deze zal de Groningse club in grote financiële problemen brengen. De club geeft uiteindelijk obligaties uit om de kosten te financieren. De lotgenoten Keres en Prins zullen elkaar later nog vaak tegenkomen.

Klokkenluider Bomans

In 1948 vindt het toernooi om het wereldkampioenschap plaats, deels in Den Haag en deels in Moskou. Keres doet mee, samen met Botwinnik, Smyslov, Reshevsky en Euwe. Botwinnik wint en wordt daarmee de nieuwe wereldkampioen. Keres speelt een goed toernooi en eindigt op de gedeelde derde plaats. Maar zijn vier opeenvolgende verliespartijen tegen Botwinnik, de favoriet van het Kremlin, roepen buiten de Sovjet-Unie wel enige vragen op.

Als het toernooi begint in Den Haag, verschijnt er in *Elseviers Weekblad* een kolderiek verhaal van Godfried Bomans. Dit is meer waarheidsgetrouw is dan dat de schrijver en latere TV-persoonlijkheid destijds heeft kunnen vermoeden. Na een inleiding vervolgt hij met: *(…)'Botwinnik, Smyslov en Keres deden niets dan denken. Zij zagen doodsbleek. En geen wonder. Hun spelschema is te Moskou door Stalin persoonlijk vastgesteld. Elke afwijking daarvan vergroot hun kans om naar Siberië gestuurd te worden. Het was merkwaardig om Botwinnik te zien, toen hij tegen Euwe een zwakke zet deed. Hij begon terstond onverschillig te fluiten, maar de volkscommissaris Tolbov, die achter in de zaal zat, had het toch gezien. Hij kwam naar voren, tikte de arme man op de schouder en wenkte hem naar een hoekje. Gelijk men weet, worden zolang de wedstrijd duurt, de gezinsleden van elke Russische speler in het Kremlin gevangen gehouden. Zij hebben het er vrij goed, zolang vader in Den Haag behoorlijk speelt. Toen Smyslov een minder goede zet deed werd zijn broer terstond in een tinmijn te werk gesteld, met de korte rochade kreeg hij hem er weliswaar weer uit, maar het was op het nippertje.'* Over Keres schrijft Bomans dat deze acht broers en drie zusters heeft en dat zijn spel daarom iets krampachtigs heeft. En zo gaat het verhaal nog een tijdje door.

Het is curieus en vermeldenswaard dat dit verhaal een paar dagen eerder verschijnt voor de veelbesproken partij tussen Botwinnik en Keres, in de dierentuin van Den Haag. De Est verliest wel heel knullig en gedraagt zich na afloop ook wat merkwaardig (zie het artikel 'Botwinnik had een speciale band met Nederland', Digitale Nieuwsbrief Extra 97 van september 2020, SA).

Natuurkundige als broer

Keres had trouwens slechts één broer en één zuster. Zijn broer Harald was een bekend natuurkundige die altijd ontkende dat hij een broer van Paul was, Paul was een broer van hem! Nederlandse media schrijven in die tijd vrijwel niets over de bedenkelijke escapades van het Kremlin en de KGB. Dat gebeurt pas veel later na de beschuldigingen

van Fischer, de bekentenissen van Botwinnik en, meer recent, het gerucht-makende boek *The KGB plays chess* uit 2010 (Boris Gulko en anderen).

Bomans heeft hier nooit iets van geweten, hij overlijdt eind 1971 op 58-jarige leeftijd (zie het artikel 'De Schaakpartijen van Godfried Bomans' elders in dit nummer, red).

Lodewijk Prins en Sinterklaas

Lodewijk Prins en Paul Keres, die elkaar al kennen van de eerste bezoeken van de Est aan Nederland, trekken vaak op met elkaar. Zo doet de Nederlander vertaalwerk voor Keres. Bij simultaanseances treden ze vaak gezamenlijk op.

Over een simultaanseance die Keres geeft voor de Amsterdamse jeugd in 1959, schrijft het *Algemeen Handelsblad* dat Sint-Nicolaas een onverwachte bezoeker is. De goedheiligman stelt de grootmeester in een toespraakje ten voorbeeld aan zijn jonge gehoor, en roemt hem om zijn sportiviteit en zelfbeheersing. Hierna wil de sint ook zelf nog wel een partijtje spelen met Keres. Het wordt een knappe en onverwachte remise. De krant schrijft dat het verloop van de partij een grote schaakervaring bij Sinterklaas doet vermoeden en dat diens meesterhand onmiskenbaar de stijl van hun medewerker Lodewijk Prins verraadt. Door het taalgebruik is het duidelijk dat Prins niet alleen Sint-Nicolaas is, maar ook de schrijver van het artikel.

In 1966 vindt in het gebouw van *Het Parool* in Amsterdam een consultatiepartij plaats tussen de duo's Botwinnik-Poloegajevski en Keres-Prins. De aanleiding is dat Prins het voorafgaande jaar Nederlands kampioen is geworden. Tijdens de partij vertellen de spelers aan het publiek wat ze bedenken. Schrijver en letterkundige Karel van het Reve is tolk voor de Russen, en Keres laat het woord aan Prins. Botwinnik vertelt dat het eigenlijk een beetje oneerlijk is. Dit omdat Poloegajevski en hij vier handen hebben om zetten te doen en Keres maar één omdat hij met zijn andere hand Prins voortdurend moet tegenhouden als deze zetten wil uitvoeren. Hans Ree, die ook aanwezig is, voegt daar wel aan toe dat het ook een geintje in de vertaling van Van het Reve kan zijn geweest.

Op de tennisbaan

Het is bekend dat de sportieve Keres graag tennist, maar onduidelijk was hoe sterk hij eigenlijk speelde. Daar geeft een krantenartikel uit 1956 in *Trouw* meer duidelijkheid over. Bij het artikel staat een foto van drie mannen op een tennisbaan in Amsterdam. Het dagblad schrijft: 'De Russische grootmeester Paul Keres voelt zich behalve op de 64 velden ook thuis op het tennisveld. Maandagmiddag speelde hij op een tennisbaan in Amsterdam een vriendschappelijke wedstrijd tegen R. Gourovich.'

Vele jaren later geeft een van de mannen op de foto meer uitleg. Het is Constant Orbaan. Tijdens het kandidatentoernooi van 1956 in Amsterdam geeft Keres aan dat hij op de rustdag, als tegenwicht voor de geestelijke inspanningen, graag wat wil tennissen. Het oog van de organisatoren valt op Orbaan die ooit jeugdtenniskampioen van Zeeland is geweest. Samen spelen ze een rustig partijtje op de banen van de Zuidelijke Wandelweg, de huidige Zuidas. Maar niet nadat Keres een gesprek over politiek heeft ontweken met de ook aanwezige, uit Rusland afkomstige bondstrainer Nicolas Gourovich. Daarover spreekt de topschaker namelijk nooit.

Even later verschijnt ook de achttienjarige

zoon Rob van de bondscoach op de tennisbaan. Hij is een van de sterkste jeugdspelers van Nederland en komt uit in de nationale hoofdklasse van de tenniscompetitie. Al snel daagt de jongeman de veertigjarige Keres uit voor een échte partij. De strijd gaat volgens Orbaan lange tijd gelijk op en het wordt erg spannend. Uiteindelijk kan de grootmeester het toch niet bolwerken en hij verliest nipt. Gezien zijn leeftijd is dit een zeer verrassend resultaat. Dit wijst erop dat Keres, zeker op jongere leeftijd, een zeer sterke tennisser moet zijn geweest. De bescheiden Est heeft zelf nooit iets verteld over zijn speelsterkte op de baan.

Keres loopt door de afkoeling na zijn krachtsinspanningen op de tennisbaan een flinke verkoudheid op. De volgende dag komt hij tegen Filip gewonnen te staan maar verliest toch. Volgens Orbaan kan dat te maken hebben met zijn lichamelijke ongemak, maar daarover heeft Keres zelf nooit geklaagd. Het wordt zijn enige verliespartij in het kandidatentoernooi, waarin hij als tweede eindigt achter Smyslov. Net zoals de Est ook in drie andere kandidatentoernooien als tweede eindigt.

Ook sportief achter het schaakbord

Keres speelt in Nederland veruit zijn meeste buitenlandse toernooi- en matchpartijen. Het zouden er nog veel meer zijn geweest als het Kremlin hem niet verboden zou hebben om een aantal uitnodigingen te accepteren, zoals voor het Staunton-toernooi in 1946.

Ook voor de Hoogovens-toernooien van 1961 en 1962 krijgt hij geen toestemming voor deelname, maar dat verbod geldt voor alle Sovjet-spelers. Een hoogtepunt is de Schaakolympiade van 1954 in de Apollohal in Amsterdam, onder toeziend oog van duizenden toeschouwers. Keres wordt topscorer met 13,5 punten uit veertien partijen. Zijn laatste grote toernooi in Nederland is het IBM-toernooi van 1971. Samen met Lajos Portisch wordt Keres (weer) tweede achter Smyslov. Het toernooi wordt een hoogtepunt in de schaakcarrière van de destijds 24-jarige Rob Hartoch: de Amsterdammer bezorgt de Est zijn enige verliespartij.

Paul Keres tijdens het IBM-toernooi van 1971. (Foto Nationaal Archief)

Keres wordt in de Nederlandse media niet alleen geroemd om zijn prachtige aanvalspartijen, maar ook om zijn sportiviteit. Als voorbeeld schrijft Orbaan in *NRC Handelsblad* over zijn partij tegen Donner in datzelfde IBM-toernooi van 1971. Hierin speelt Keres lange tijd verwoed op winst maar ziet gaandeweg zijn voordeel verdwijnen. Donner zit wel in grote tijdnood en heeft nog maar zo'n tien seconden op zijn klok. Als de Nederlander verzuimt zijn klok in te drukken, wijst Keres onbewogen naar het uurwerk en doet Donner snel een zet. De partij eindigt in remise, Keres versmaadt liever een half punt dan er één onverdiend te winnen.

Peerd van Ome Loeks

Berry Withuis, schaker en overtuigd communist, was vroeger zeer geliefd bij buitenlandse schakers die ons land bezochten. Dat

had veel - en misschien wel alles - te maken met het organiseren van schaaksimultaans waarmee de buitenlanders hun portemonnee enigszins konden spekken.

Na de dood van Keres in 1975 heeft zijn vrouw Maria nog enige tijd contact onderhouden met de 'raadselvader', zoals Withuis door zijn dochter wordt genoemd. Hieruit blijkt dat de onderlinge verstandhouding waarschijnlijk uitstekend is geweest.

De 'blonde Apollo' uit Estland speelt veel seances in Nederland, zo ook in Groningen in de plaatselijke V&D. Uit eigen waarneming stamt het volgende tafereel. Keres loopt in een hoog tempo langs de borden in de speelzaal, met uitzicht op de Grote Markt. Aangekomen bij het bord van een oudere man blijft hij staan zonder een zet uit te voeren. Toeschouwers denken dat de grote Keres in de problemen zit, het lijkt een eeuwigheid te duren, en er verdringen zich steeds meer mensen. Zijn tegenstander zit diep gebogen over het bord. Na enige tijd slaat hij zijn ogen op en ziet dat grootmeester hem strak aankijkt. Ook dat duurt weer enige tijd, maar uiteindelijk haalt de man bedremmeld en schuldbewust een wit paard uit zijn broekzak en zet dat weer op de plaats waar het vandaan kwam. Keres zegt helemaal niets, hij glimlacht vriendelijk en vervolgt zijn weg met snelle pas. De toeschouwers vinden het prachtig. Sommigen hebben het schertsend over het Peerd van Ome Loeks, hét symbool van de stad.

Schaken tot aan zijn dood

Paul Keres was een zeer geliefd schaker: niet alleen om zijn prachtige partijen maar ook om zijn beminnelijke persoonlijkheid. Toch heeft zijn leven ook schaduwkanten en is hij in zekere opzichten ook een tragische figuur. Dat heeft alles te maken met de duistere bemoeienissen en instructies van het Kremlin. Dit moet een groot dilemma zijn geweest voor de topschaker. Zich hiertegen verzetten zou waarschijnlijk het einde hebben betekend van zijn schaakcarrière, of erger. Keres heeft er altijd over gezwegen. Waarschijnlijk heeft hij daardoor kunnen blijven schaken tot zijn dood.

In 1975 wint Keres het open kampioenschap van Canada in Vancouver. Op weg naar huis sterft hij door een hartaanval, 59 jaar oud. De plechtigheden in Moskou zijn bescheiden. In Tallinn krijgt de nationale held een staatsbegrafenis, waarbij ook FIDE-president en vriend Max Euwe aanwezig is. In de stoet lopen meer dan honderdduizend mensen mee.

Standbeeld van Paul Keres in Narva. (Foto Ad Meskens)

Belangrijkste bronnen: Diverse Nederlandse dagbladen en eerdere bijdragen in de Nieuwsbrief van het Max Euwe Centrum over Aljechin, Flohr en Botwinnik in Nederland. Verder een in Estland gemaakte videodocumentaire van 55 minuten (via de link *tinyurl.com/2ewdnzh3*) over Keres, met Engelse ondertitels. Hier komen onder anderen Keres' vrouw, Botwinnik, Spasski, Tal, Kortsjnoi en Lodewijk Prins aan het woord.

CITYMASTERS AMSTERDAM

Powered by CHESSFELLOW® CONNECTING PLAYERS

1970: FIDE besluit tot invoering Elo-rating

Eric de Winter

Max Euwe werd tijdens het congres in Siegen (1970) gekozen tot FIDE-president. Op de agenda stond ook de besluitvorming over een onderwerp dat de schaakwereld definitief zou veranderen: de invoering van het ratingsysteem. Een ingrijpend besluit waarmee de hele schaakwereld te maken zou krijgen. Euwe was niet slechts zijdelings betrokken bij de start van de ratingverwerking, maar veel meer dan dat. Hij had de supervisie over de invoering.

Tijdens het congres van Lugano in 1968 werd een commissie ingesteld om te onderzoeken of het systeem van titelverlening op een meer wetenschappelijke basis gestoeld zou moeten worden. De commissie werd geleid door de Oostenrijkse jurist dr. Wilfried Dorazil, vice-president van de FIDE. Het rapport van de commissie werd voorgelegd aan het volgende congres, te San Juan (1969), en werd vervolgens op de agenda geplaatst voor Siegen 1970. Daar werd het definitieve besluit genomen tot invoering van het ratingsysteem voor de wereldschaakbond, op basis van de door prof. Arpad Elo uitgedachte methodiek. Er zou een officiële internationale ratinglijst komen, en ratings werden, naast het aantal titelhouders in een toernooi, een criterium bij het definiëren van titelnormen.

De eerste FIDE-ratinglijst verscheen in 1971. Genderneutraal was het niet, want de criteria voor titelnormen voor vrouwen werden pas jaren later, namelijk in 1975, aangepast. De vraag of er onderscheid moet worden gemaakt tussen mannen- en vrouwenschaak is anno nu nog steeds actueel. Voor de eerste lijst van 1971 nam Elo de onderlinge resultaten van de 208 meest actieve spelers in de periode 1966-1968 in een grote kruistabel op, later aangevuld met hun resultaten uit 1969 en 1970.

De USCF, schaakbond van de VS, kende het ratingsysteem al vanaf 1960. In de VS had de erkenning van het systeem geleid tot een snelle groei van de Amerikaanse schaakbond. De meeste toernooischakers wilden niet meer aan toernooien deelnemen die niet voor ratingverwerking in aanmerking zouden komen. (Nog maar enkele jaren geleden sprak ik een 27-jarige Amerikaanse IM die zich niet kon voorstellen een schaakpartij te spelen zonder dat die voor de rating zou meetellen.) De ratinglijsten die in *Chess Life & Review* verschenen, werden door velen met ongeduld tegemoetgezien.

Voorproefje, met een rol voor Euwe

De beroemde match Sovjet Unie-Rest van de Wereld, gehouden van 29 maart tot 4 april 1970 in Belgrado, kan misschien worden gezien als een soort testcase. Euwe speelde bij dit evenement een belangrijke rol. Niet alleen als teamcaptain van het wereldteam; in de voorbereiding had hij veel contact met Elo, vooral omdat hij een goed beeld wilde hebben van de krachtsverhoudingen in zijn team. Elo heeft voor dit doel de beste Sovjet- en 'Rest'-spelers uit eerdergenoemde kruistabel gelicht met hun onderlinge resultaten, zodat hij een goed vergelijk kon maken tussen verwachte en gerealiseerde resultaten. Hij plaatste hierin 21 Sovjet-spelers en

24 'kandidaten' voor het team van de Rest van de Wereld, in alfabetische volgorde, wellicht als teken van absolute objectiviteit… Deze tabel alleen al geeft een mooi tijdsbeeld: alles handgeschreven.

Ineke Bakker, Yuri Averbach en Arpad Elo in Madurodam, 1981. (Foto Eric de Winter)

De 'andere tijden' kunnen we ook afleiden uit de opmerking van Elo in een brief aan Euwe dat hij niet kon vertrouwen op de normale communicatiemethoden om het resultaat van het toernooi in Palma de Mallorca 1969 op tijd te ontvangen om te kunnen meewegen. Hij vraagt Euwe of die het kan bespoedigen. Euwe antwoordt per omgaande dat hij zijn best zal doen. Euwes belang is dat hij een goede opstelling kan maken. *"The point is that I should like to have certain arguments to explain the order of players I propose."*

Er zijn nog meer communicatieproblemen te overwinnen – het loopt inmiddels tegen de Kerst van 1969 – maar Elo is er zeker van dat zijn berekeningen betrouwbaar zijn en doet zelfs een voorspelling, die behalve voor Euwe geheim moet blijven: *"Just as an amusing excercise I am also making a prediction about the outcome of this match, assuming the Russians will field their strongest players, which they undoubtedly will, and with the best possible Western team. After you look at this, please place it in a sealed envelope and open it again after the match."* Euwe vindt dit een fantastisch idee! Hij bedankt Elo voor al zijn werk en hoopt op een nauwe samenwerking in de toekomst. Nog voor het einde van het jaar maakt hij een voorlopige 'opstelling' voor zijn team. Het blijft hard werken rond de Kerst, met nog een aantal additionele toernooiresultaten die worden verwerkt. Elo komt nog met een bijzondere observatie: *"I do hope the Western team will perform up to expectations. There is one element I left out of my prediction, and that is the solidarity of the Russian team as against allies of many nationalities. In war this sort of thing always worked against allies."* Eind januari 1970 heeft Elo nog meer huiswerk gedaan, dat hij met bescheidenheid presenteert. Hij geeft Euwe de verzekering dat hij in de toekomst altijd zijn medewerking zal blijven verlenen. Een nieuwe rekenmachine zou geen overbodige luxe zijn: *"If you find some descrepancies you may attribute them partly to my own failings and partly to the cheap Japanese-made adding machine I used and which tends to stick or skip at times."* Het wachten is nu op de grote match. Wel, die komt er en begint met de opmerkelijke switch tussen Fischer en Larsen aan de topborden. Euwe schrijft na afloop aan Elo dat hij de gesloten envelop met Elo's voorspelling bij het slotbanket heeft geopend, met enige uitleg van de door Elo gehanteerde systematiek. Alle aanwezigen horen het met veel interesse aan. Euwe schrijft: *"Both your prediction*

and the result were very satisfying." De uitslag was 20½-19½ voor de Sovjet-Unie, Elo zat er met zijn voorspelling van 21½-18½ met een marge van plus of min 2 heel dicht bij.

Verhitte debatten

Geruisloos ging de invoering bij de FIDE zeker niet. In *Schakend Nederland* meldt hoofdredacteur Slavekoorde dat het met verhitte debatten op het congres gepaard ging. Na Siegen in 1970 zijn er voortdurend besprekingen gevoerd over omstreden en te verbeteren punten uit het ratingsysteem. Er werd een nieuwe 'Commissie-Dorazil' gevormd waarvan verder onder anderen Euwe, Averbach en Elo deel uitmaakten, om te beslissen over allerlei kwesties die waren blijven hangen.

De eerste lijst: juli 1971 - wereldprimeur voor IBM-toernooi

Daar is hij dan: de eerste officiële FIDE-ratinglijst, datum juli 1971. Met 592 namen, Fischer bovenaan (2760) en Sämisch, geboren in 1896, als laatste (2200, de ondergrens om op de lijst te staan). Met 25 namen is Nederland goed vertegenwoordigd. GM Donner staat gedeeld 77e met 2500 en de nog titelloze Timman gedeeld 165e met 2445.

IBM-toernooi heeft wereldprimeur van Elo-systeem
Nieuwe telling in voordeel jeugd

Van 592 namen op de eerste lijst ging het naar 2.450 in 1980. Elo had zijn administratieve taken eind 1979 overgeheveld naar het FIDE-kantoor in Amsterdam, maar het was ook toen nog voornamelijk handwerk en de communicatie liep grotendeels per gewone post, en soms per telex. De ondergrens om op de lijst te staan was nog steeds 2200. Zonder computers zou het spoedig niet meer gaan. In 2000 stond de teller op bijna 26.000 namen met als laagste rating 2001, en nu, eind oktober 2021, nadert het de 400.000 spelers waarvan ongeveer de helft als actieve spelers wordt aangemerkt. De ondergrens is inmiddels verlaagd naar 1001!

Het standaardboek

Vijftig jaar later is het ratingsysteem, en zeker de wijze van uitvoering, nog steeds punt van discussie, maar evenzeer is het ondenkbaar dat de schaakwereld het zonder zou doen. Er zijn door de decennia heen vrijwel continu aanpassingen gedaan, maar de grondbeginselen zijn nog steeds hetzelfde. Elo schreef daarover in zijn boek *"The Rating of Chessplayers"*.

Enkele passages uit het voorwoord, ofwel de 'Introductory Note', van Euwe (april 1978):

"It became my privilege, as incoming President of the World Chess Federation, to supervise the installation of the Elo Rating System into a game which already had centuries of tradition. Some considered a rating system unneeded, or inappropriate for chess, or even impossible to devise. And indeed its development had been by no means simple, but presented challenges as subtle and elusive as the game itself.

But the rating system groundwork was scientific, and the timing ideal. … Ratings have become universally accepted as an international common denomiator of proficiency.

… it is important that the players have confidence in the system, and the best guarantee to insure confidence is that the system is scientifically based and objectively applied.

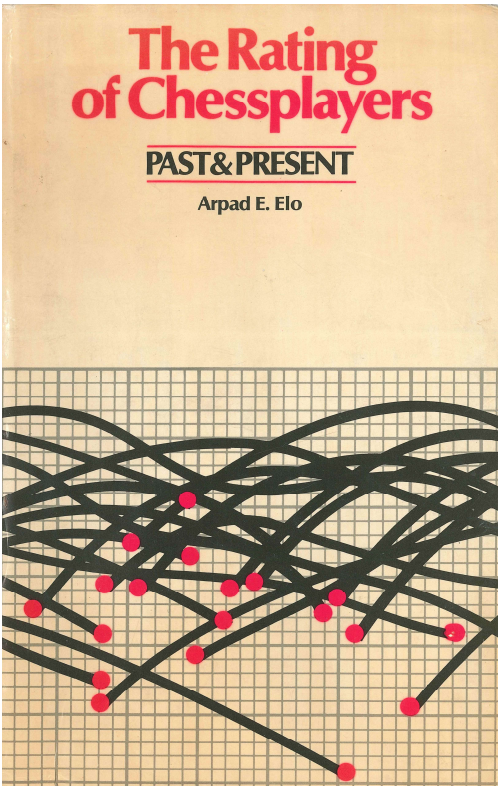

A good rating system means a great stimulus and propaganda for chess.

It was inevitable that this book be written, and I am delighted that Professor Elo has chosen to do it. The rating system and the light it sheds on so many facets of our game provides a fascinating story, and certainly no one is better qualified to write the story than the man whose name has become synonymous for it.

Discussiepunten

Dit is niet de plek om op de theorie en uitvoering in te gaan. Vanwege alle discussies schreef Elo zelf: *"It is a measuring tool, not a device of reward or punishment. It is a means to compare performances, assess relative strength, not a carrot waved before a rabbit, or a piece of candy given to a child for good behavior." In de begintijd reageerde hij op allerlei verzoeken van spelers om flexibel (lees: in hun voordeel) om te gaan met de beginselen: "I think I have created a monster." (Edward Winter, Chess Notes 6742.)* Jules Welling schreef nog in 1991 over de 'Terreur van Elo-cijfers: "Sinds 1971 wordt het Elo-systeem door de FIDE gehanteerd om halfjaarlijks een wereldranglijst op te maken, tot ongenoegen van veel grootmeesters, die een broertje dood hebben aan de terreur van de cijfertjes, en vaak niet ten onrechte. Met schoonheid vallen geen extra punten te verdienen, alleen uitslagen tellen." (Amigoe, Curaçao, 24 augustus 1991.)

Een aantal discussiepunten komt steeds weer terug: ratinginflatie ja of nee, en een vergelijking tussen spelers van verleden en heden. Ratinginflatie blijkt een zeer taaie materie te zijn. Belangrijke knelpunten voor een gedegen onderzoek zijn de enorme groei van de ratingpool en de, sinds de invoering, talloze aanpassingen in het systeem. Over de vergelijking tussen historische spelers zei Ken Whyld, de bekende in 2003 overleden Britse schrijver en researcher: *"In chess we can only know the standing of players within the pool of which they are a part. It is idle speculation to make comparisons between discrete periods. Just as thousands of marathon runners beat the time which won the first Olympic medal, so thousands of chessplayers could, with the knowledge and skill they have, repeat Morphy's performance if they were transported back in time. But if these same players had been contempories of Morphy, then they would likely have been outclassed by him, just like everbody else."* Elo zelf was het hier roerend mee eens: *"Mr.*

Ken Whyld correctly points out how ratings should be viewed, that it is as a measure of competitive ability and thus proper comparisons can only be made between players in the same milieu." (Edward Winter, Chess Notes 1697 en 1773). In zijn boek gaat Elo hier al uitgebreid op in. Desondanks zijn in latere jaren (toen konden we het aan de computer voorleggen) vele pogingen gewaagd.

- Prof. Arpad E. Elo is geboren in 1903 in Hongarije en hij overleed in 1992 in Brookfield, Wisconsin.

- Eric de Winter was FIDE-rating-administrator van 1979 tot en met 1982, gedurende het FIDE-Presidentschap van Friðrik Ólafsson.

---------- ADVERTENTIE ----------

Alles op schaakgebied!

Scherpe prijzen, snelle verzending, schaaktechnisch advies.

Contact: WGM Erika Sziva

e-mail: info@debestezet.nl **webshop**: www.debestezet.nl

Schaakcursussen op radio en tv (2)

Eddy Sibbing en Maarten Mellegers

In de eerste aflevering van deze serie (*Nieuwsbrief 99*, juli 2021) hebben we de radioschaakcursussen behandeld in de jaren dertig van de vorige eeuw. Vrijwel elke omroep deed iets met schaken, met het AVRO-toernooi van 1938 als beste bewijs. Het duurde tot 1969 voordat een omroep weer een schaakcursus ging uitzenden, maar nu op televisie.

Nederland had diverse grote internationale schaaktoernooien (Hoogovens, IBM), er waren veel sponsors geïnteresseerd in het schaken en Bobby Fischer deed ook van zich spreken. Het schaken zat weer in de lift! Bij de schaakclubs was dat echter niet te merken, ondanks diverse promotieplannen. Van de ongeveer één miljoen Nederlanders die regelmatig thuis schaakten, waren er slechts 17.000 lid van een schaakclub. Vandaar dat het voorstel van Teleac (Televisie Academie) om een schaakcursus uit te zenden kwam voor de KNSB als geroepen.

(vrnl) Euwe met Muhring en diens vrouw.

Euwe ging samen met Willem-Jan Muhring de uitzendingen presenteren, terwijl Joop van Tijn de interviews deed. Berry Withuis stelde samen met Euwe het cursusboek op. De achttien uitzendingen waren op zondag van 18.20-18.50 uur en werden elke dinsdag herhaald. De regionale bonden en clubs moesten de cursisten opvangen. De doelgroep van de KNSB was de beginnende schaker: 'Waarom zou iemand niet slecht mogen schaken? (....) In voetbal heb je een eredivisie, maar ook een vierde klasse. Voor iedereen die alleen voor zijn plezier wil schaken moeten er mogelijkheden geschapen worden. Kortom, de clubs moeten worden opengebroken.'

In het cursusboek stond uitleg over de basisregels (loop van de stukken, rokade, remise), in het tweede gedeelte van de cursus kwamen combinaties, eindspelen en strategische onderwerpen aan bod. Het KNSB-jaarverslag sprak van een zeer geslaagde cursus, al werden er geen cijfers genoemd. Teleac kwam in 1970 wel met cijfers. Er waren ongeveer 12.000 cursisten, van wie tweederde tussen de twintig en vijftig jaar was en 22 procent vrouw. Naar schatting waren er wekelijks zo'n 400.000 kijkers. De belangrijkste conclusie was dat negen procent van de cursisten lid was geworden van een schaakclub. Dan zou deze cursus dus ruim duizend leden hebben opgeleverd. Was dat een mee- of tegenvaller? In 1972 kwam er een vervolgcursus, waarin Euwe en Muhring de partijen uit match Fischer-Spasski analyseerden op televisie. Dit was een cursus op een veel hoger schaakniveau.

De *Leeuwarder Courant* van 27 juli 1972 was positief over de cursus: 'De schaakcursus van Teleac, die aansluit op de tweekamp Fischer-Spasski in Reykjavik, heeft zich in korte tijd ontwikkeld tot een fascinerend program. Deze constatering moet gesteld worden tegenover de kritiek, dat de cursus totaal de mist ingaat, omdat hij midden in de nacht wordt gegeven en voor beginnende schakers niet te volgen is. Teleac behoeft zich daar niets van aan te trekken. De nachtelijke cursus beantwoordt geheel aan zijn doel, namelijk om het enthousiasme van schakers over de ongelofelijke tweekamp in IJsland tot grote hoogte op te stuwen.'

Het samenspel tussen Max Euwe ('oom Jan') en Pim Muhring ('neefje') moet legendarisch zijn geweest, want vijftig jaar later kunnen toenmalige kijkers er nog anekdotes over vertellen. Ook in het artikel van *De Leeuwarder Courant* staan enkele voorbeelden: 'Muhring wijst op een loperzet: "Dat is toch een echte Fischerzet?" Euwe zegt superieur: "Die zet werd in 1880 ook al gespeeld, dus dat kan je niet zeggen." (...) Met dergelijke dialoogjes wordt Muhring in de rol van domme August gedrongen, wat een vermakelijk schouwspel oplevert.'

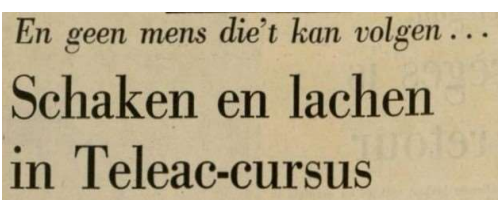
En geen mens die't kan volgen . . .

Schaken en lachen in Teleac-cursus

De Leeuwarder Courant van 27 juli 1972.

De cursus haalt in *Het Vrije Volk* zelfs de show-pagina met de kop 'Euwe en Muhring: een paar apart'. Ze worden neergezet als komisch duo: 'Muhring is de aangever: de onhandige slungel die domme vragen stelt.

SHOW EN ZO

Euwe en Mühring: een paar apart

Het Vrije Volk van 2 augustus 1972.

En Euwe de afmaker: de betweter die geïrriteerd wordt door al die stupiditeiten. De lachlust wordt weer opgewekt als Muhring weer eens een schaakstuk laat vallen of als Euwe de kijkers aanspreekt met "luisteraars". Het is - net als bij de Fred Haché-show – een gegrinnik om wat er "fout" gaat als twee amateurs zichzelf blijven voor de camera: Muhring en Euwe spelen geen toneel, zij spelen schaak!'. In hetzelfde artikel gaf Muhring aan dat zijn vrouw zelfs telefoontjes kreeg van mensen die zich afvroegen waarom Euwe zo rot deed tegen haar man. Muhring antwoordde lachend: 'Ha, ha....Euwe en ik zijn al jaren vrienden. Wij hebben samen heel wat schaakboekjes geschreven. Leuke boekjes. Helaas uitverkocht.'

In *Het Parool* van 8 december 1988, ter ere van 25 jaar Teleac, kwam deze cursus ook nog ter sprake: 'Dan telefoon uit Reykjavik. Oom Jan: Jes, jes, bishop c4, very interesting, senk joe, senk joe'. Met name door deze legendarische match, de cursussen van Teleac en het in 1972 uitgegeven *Jeugdschaak* groeit het KNSB-ledental flink, met name bij de jeugd.

In 1973 wilde de stichting Schoolradio, namens de VARA en de AVRO, een schaakcursus uitzenden. De KNSB keurde de opzet af omdat de makers alle basisregels wilden behandelen in zeven afleveringen van twintig minuten, terwijl daar volgens de schaakbond vijftien tot vijfentwintig lesuren voor nodig zouden zijn. In mei 1975 probeerde de Schoolradio het nogmaals, maar de KNSB

sloeg direct alarm toen de vernieuwde opzet bekend werd gemaakt. 'Slechte cursus Schoolradio' was de kop boven een artikel in *Schakend Nederland* van december 1975. Ondanks gemaakte afspraken was de KNSB niet om advies gevraagd bij de nieuwe opzet. De kritiek van de schaakbond was keihard: 'De cursus, die thans uit de bus is gekomen, is zonder meer slecht en verwarrend.' Zo zouden de kinderen verkeerd leren noteren, waren de gebruikte namen van de stukken foutief, het voorbeeldmateriaal was onzinnig en de beoogde doelen van de cursus ('eenvoudige partijen kunnen spelen' en 'problemen kunnen oplossen') waren misleidend. Met vette letters werd het artikel afgesloten: 'Het kind wordt thans opgejaagd naar een niveau dat onhaalbaar is; bovendien leert het alle basisbegrippen fout.' Voor zover we hebben kunnen nagaan is deze cursus niet doorgegaan.

Vanaf september 1975 ging de Nederlandse Onderwijs Televisie (NOT) de schaakcursus '*Schaak!*' uitzenden. In zes televisie- en eveneens zes radio-uitzendingen wilde men de hoogste klassen van de basisschool enthousiasmeren voor het schaken. Het werkboek, waarin ook leuke kindertekeningen waren opgenomen, was gemaakt door Wil Haggenburg, een ervaren schaakleraar uit Amsterdam. In het werkboek stonden opgaven die aansloten bij de behandelde leerstof. Voor de leraar was er een aparte handleiding, met uitleg hoe de leerstof overgebracht diende te worden, maar ook met spelletjes die aansloten bij de lesinhoud. Het geheel is enigszins te vergelijken met de opzet van de *Stappenmethode*, die snel daarna werd ontwikkeld. Deelnemers aan de cursus konden ook examen doen voor het pionnen- en torendiploma, behorende bij *Jeugdschaak*. Bij lagere scholen was er grote belangstelling voor deze NOT-cursus. Op 31 december 1975 had de KNSB 22.265 leden, een forse stijging vergeleken met vijf jaar daarvoor.

Schaak!

In 1979 werd dezelfde cursus nogmaals uitgezonden, maar nu met de cabaretiers Ivo de Wijs, Pieter Niewint en Anke de Groot als presentatoren. De cursussen '*Schaak!*' waren volgens R. Kikkert, directeur algemene zaken bij de NOT, succesvol: 'In totaal hebben tweeduizend basisscholen deelgenomen, zodat ongeveer 60.000 tot 100.000 leerlingen deze cursus hebben gevolgd.'

Op 31 december 1980 was het ledental van de KNSB voor het eerst in de geschiedenis gestegen tot boven de 30.000, met name door de aanwas bij de jeugd.

Het hoogtepunt (qua ledental) moest echter nog komen!

In *Nieuwsbrief 101* volgt aflevering drie van deze serie.

De schaakpartijen van Godfried Bomans

Adrie Pancras, Bas Kamps en Bart Stam

Op 22 december 2021 is het vijftig jaar geleden dat Godfried Bomans (58) plotseling overleed. Naast schrijver en mediapersoonlijkheid, was hij ook een fanatiek clubschaker. Zo speelde hij de avond voor zijn onverwachte dood nog een externe partij bij de Bloemendaalse Schaakvereniging. Met hulp van het Godfried Bomans Genootschap verzamelden drie leden van Het Witte Paard uit Haarlem elf partijen van de schrijver.

Een lid van het Godfried Bomans Genootschap vroeg ons of wij schaakpartijen hadden van de grote schrijver. We dachten veel partijen te vinden in de databases, maar dat viel tegen. Slechts twee, terwijl Bomans toch meedeed aan de interne en externe competitie van Bloemendaal.

In de kranten uit de jaren vijftig en zestig kom je soms de naam 'Bomans' tegen in de uitslagen van externe wedstrijden. Hij was ook een graag geziene gast in de tienkampen van het Hoogovens Schaaktoernooi, terwijl hij vaak meedeed aan de vierkampen van het Lasker-toernooi in Uitgeest. Maar partijnotaties zijn er helaas maar heel weinig. Na enig googelen, en zoeken in de archieven kwam er toch wat materiaal boven water. Het gaat in dit artikel om de schaakpartijen die Bomans speelde en, vooruit, we vertellen iets over de omstandigheden.

Kansloos tegen Hans Bouwmeester

In de Tweede Wereldoorlog organiseerde Ed Santen, vriend van Hans Bouwmeester, een toernooitje in Huize Bomans aan de Zonnelaan in Haarlem. In '*Leven met het schaakspel*' van Hans Bouwmeester staat een partij tussen Bomans en de latere internationaal meester en schaaktrainer. Het commentaar van Bouwmeester: Bomans was zeker in 1944 nog geen sterk schaker, wat blijkt uit onderstaande partij.

Bomans-Bouwmeester, 5 april 1944

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Pc3 Pf6 4.e5 Pfd7 5.Pge2 c5 6.b3 Pc6 7.Lb2 cxd4 8.Pb5??

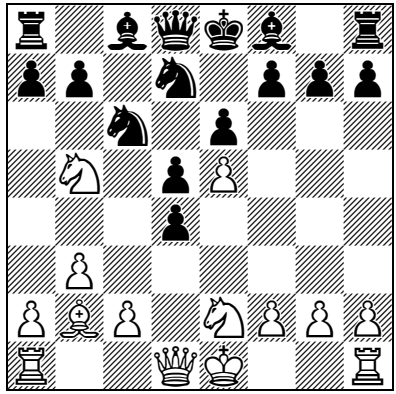

8..,Da5+ 9.Dd2 Dxb5 en zwart won gemakkelijk: **0–1**

Toch ging het enkele maanden later ('bij kaarslicht', aldus het notatieformulier) al een stuk beter, getuige de volgende partij in huiselijke kring met een aardige slotcombinatie.

Godfried Bomans-Meindert de Groot, Haarlem 16 november 1944

1.d4 Pf6 2.Pc3 g6 3.e4 d6 4.Pf3 Lg7 5.Lc4 Lg4 6.h3 Lxf3 7.Dxf3 0–0 8.Le3 Pc6 9.0–0–0 De8 10.h4 e5 11.h5 exd4 12.Lxd4 Pxd4 13.Txd4 Pxh5 14.e5 Lxe5 (14…,Dxe5 is beter) 15.Tdh4 Lf4+ 16.Txf4 Pxf4 17.Dxf4 De5 18.Dh4 h5 19.Pd5 Kg7 20.f4 Dd4 21.g4 Dxc4 22.Df6+ Kh7 23.gxh5 g5 24.fxg5 Dxd5

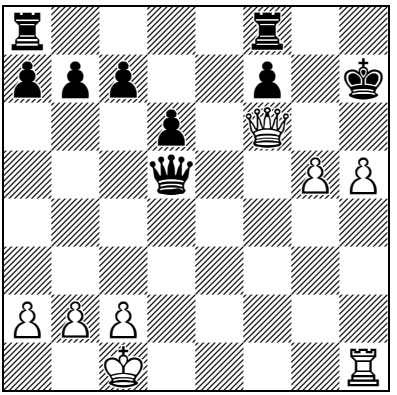

25.g6+ Kg8 26.Tg1 1–0

Sake Riemersma neemt handschoen op

We maken een sprongetje naar de jaren vijftig. In 1958 had Bomans zich in een van zijn boeken laatdunkend uitgelaten over bakkers: zij zouden niet kunnen schaken. Sake Riemersma, bakker uit Franeker, voelde zich beledigd en daagde Bomans uit. Deze nam de uitdaging aan, onder voorwaarde dat hij bij winst een suikerbrood zou krijgen van een meter. Wanneer de Friese bakker zou winnen, dan ontving hij een door Bomans gesigneerd boek. Wekelijks gaven de spelers hun zetten telefonisch door. Onder andere het *Overijsselsch Dagblad* publiceerde de zetten van de partij, waarin de letterkundige wit had en de boterletterkundige met zwart speelde.

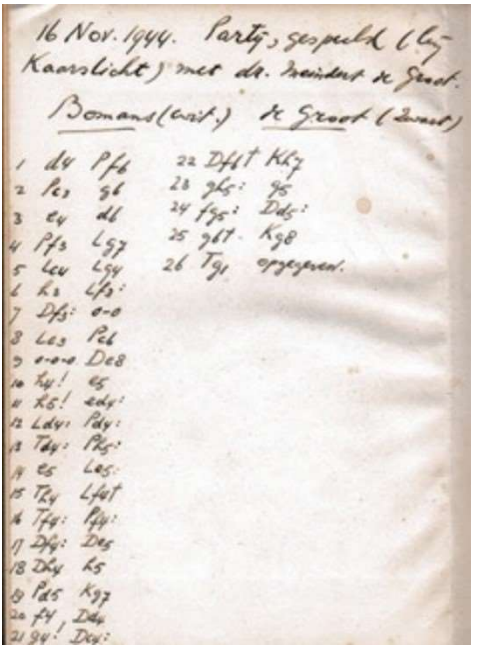

16 Nov. 1944. Partij, gespeeld (bij Kaarslicht) met dr. Meindert de Groot.

Bomans (wit.) de Groot (zwart)

1 d4 Pf6
2 Pc3 g6
3 e4 d6
4 Pf3 Lg7
5 Lc4 Lg4
6 h3 Lf3:
7 Df3: 0-0
8 Le3 Pc6
9 0-0-0 De8
10 h4! e5
11 h5! exd4:
12 Ld4: Pd4:
13 Td4: Ph5:
14 e5 Le5:
15 Td4 Lf4+
16 Tf4: Pf4:
17 Df4: De5
18 Dh4 h5
19 Pd5 Kg7
20 f4 Dd4
21 g4! Dc4:
22 Df6+ Kh7
23 gh5: g5
24 fg5: Dd5:
25 gf+ Kg8
26 Tg1 opgegeven.

De partij - 'bij kaarslicht' - die Bomans won in november 1944.

Godfried Bomans-Sake Riemersma, Correspondentiepartij per telefoon, 1958/1959

1.e4 c5 2.Pf3 e6 3.d4 Pf6 4.Pc3 d5 5.Lg5 cxd4 6.Dxd4 Pc6 7.Lb5 Le7 8.exd5 exd5 9.0–0–0 0–0 10.Da4 Le6 11.Lxc6 bxc6 12.Pe5 Pe4 13.Lxe7 Dxe7 14.Pxe4 dxe4 15.Pxc6 Dg5+ 16.Kb1 Tfe8 17.Pd4 Ld5 18.c4 Lb7 19.Db5 Dxb5 20.Pxb5 Ted8 21.Pxa7 Td3 22.Pb5 e3 23.Pd6 Txd1+ 24.Txd1 Lxg2 25.fxe3 f5 26.b4 Ta3 27.Te1 Td3 28.c5 Ld5 29.b5 Kf8 30.Tc1 g6 31.c6 Ke7 32.c7 (1–0).

In januari 1960 speelde de schrijver in een tienkamp van het Hoogovens Schaaktoernooi in Beverwijk tegen Waling Dijkstra, de bekende Friese toernooiorganisator. Hij wist in 1969 het Nederlands kampioenschap voor ruim tien jaar naar de Friese hoofdstad te

halen. Het werd een hardhandige afstraffing voor Bomans. De *Leeuwarder Courant* van 9 april 1960 maakte een grappige toespeling op deze partij door te verwijzen naar een van zijn recente boeken.

Waling Dijkstra-Godfried Bomans, Beverwijk 1960

1.c4 e5 2.Pc3 f5 3.e3 Pf6 4.g3 c6 5.Lg2 d5 6.cxd5 cxd5 7.d4 e4 8.Pge2 Pa6 9.Db3 Pc7 10.0–0 b6 11.Ld2 Lb7 12.a4 Dd7 13.a5 b5 14.Tfc1 Tb8 15.Tc2 Le7 16.Tac1 Ld8 17.Pa2 0–0 18.Lb4 Tf7 19.Da3 Pfe8 20.Lc5 Le7 21.Pb4 Pa6 22.Pc6 Lxc6 23.Lxe7 b4 24.Da1

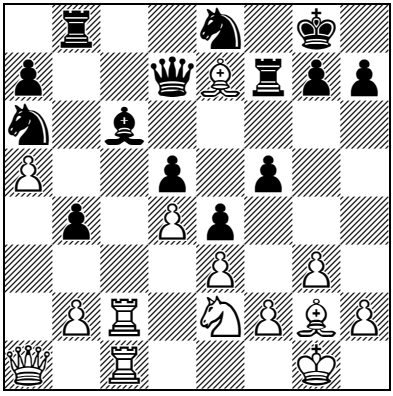

24…,Lb5 (Bomans had waarschijnlijk beter 24…,La4 25.b3 Lxb3 26.Tb2 Txe7 27.Txb3 Pd6 kunnen spelen) **25.Lc5 b3 26.Td2 Lc4 27.Da3 Pec7 28.Pc3 Pb5 29.Pxb5 Txb5 30.Lf1 Lxf1 31.Kxf1 Dd8 32.Tc3 Tfb7 33.Da4 Txa5 34.Dc6 Pxc5 35.dxc5 Tc7 36.De6+ Kh8 37.Txd5 Da8 38.Txf5 h6 39.Dd6 Tc8 40.Txb3 Td8 41.Dc7 Ta1+ 42.Kg2 a5 43.Tb7 Tg8 44.Tf7 Da6 45.g4 Df1+ 46.Kg3 Dg1+ 47.Kh4 Dg2 48.Txg7 Dxf2+ 49.Kh5 1–0**

Winst tegen Tan

In *Trouw* van 7 januari 1963 liet Bomans zich interviewen over zijn hobby schaken. Hij sprak onder andere over het Hoogovens Schaaktoernooi – 'dat toernooi heeft zijn charme omdat het zo verschrikkelijk slecht georganiseerd is' en ook over Euwe. Daarin kwam ook de opmerking ter sprake die hij had gemaakt vlak voor een demonstratiepartij tegen de grand maître in Hengelo (1962). 'Dit kan een spannende middag worden, de heer Euwe is de laatste tijd hard vooruitgegaan.'

Bomans op Hoogovenstoernooi 1962. (NA)

De interviewer wilde weten of Bomans wel een schaaksucces had behaald tegen een groot tegenstander? 'O ja, ik heb van Tan gewonnen, ten huize van de heer Alter te Hoogeveen. Tan had zijn avond niet, dat is waar. Door een paar blunders van hem en een paar malle zetten van mij is het gelukt.' Hoan Liong Tan was in 1961 verrassend

Nederlands kampioen geworden. In deze partij doet de Indonesische student zijn best om op zeer creatieve wijze niet te winnen!

Godfried Bomans -Hoan Liong Tan, Hoogeveen 15 juli 1962

1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 d6 4.0–0 g6 5.d4 exd4 6.Pxd4 Lg7 7.Pxc6 bxc6 8.c3 Ph6 9.f4 0–0 10.Df3 Dh4 11.h3 Le6 12.Pd2 Tae8 13.Ld3 f5 14.e5 Ld5 15.De3 dxe5 16.Dxa7 Pg4 (16...,Dg3) **17.Pf3 Lxf3 18.Txf3 e4 19.Lc4+ Kh8 20.Tf2 e3 21.hxg4 fxg4** (21...,Dxf2+) **22.Lxe3 g3 23.Tf3 Dh2+ 24.Kf1 g5 25.Lg1 Dh4 26.Dxc7 Le5**

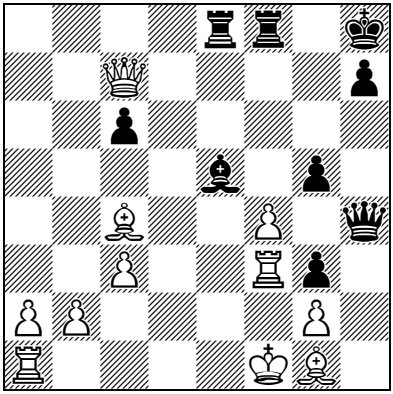

27.Dxc6 g4 28.Te3 Txf4+ 29.Ke2 Dh5 30.Kd2 Tf6 31.Txe5 Dh6+ 32.Le3 Tf2+ 33.Kd3 Dxc6 34.Txe8+ Kg7 35.Ld4+ Tf6 36.Tg8+ (1–0).

In het boek *Heerenveen Schaakstad 1964 - 50 jaar Schaakclub* troffen we onderstaande partij aan. Hierin ontsnapt Godfried door een mirakel.

Bomans-P.H. Jansen, Beverwijk 1963

1.d4 d5 2.c4 dxc4 3.Pc3 Pf6 4.e3 e6 5.Lxc4 a6 6.Pf3 Le7 7.0–0 0–0 8.a3 c5 9.dxc5 Lxc5 10.b4 Ld6 11.Lb2 b5 12.La2 De7 13.Tc1 Lb7 14.Te1 Pbd7 15.Pd4 Kh8 16.f3 Pb6 17.e4 Lf4 18.Tc2 Tad8 19.e5 Ph5 20.g4 Dg5 21.Lc1 (21.Pe4 was beter) **21...,Lxc1 22.Txc1 Pf4 23.Tc2 h5 24.Pe4 Dh4 25.Td2 Ph3+ 26.Kf1 Txd4** (fraai gespeeld door de zwartspeler die al een tijdje gewonnen staat) **27.Txd4 Lxe4 28.Dd2 Lxf3 29.g5 Dxg5 30.Dxg5 Pxg5 31.h4 Ph7 32.Tc1 Ld5 33.Lxd5 Pxd5 34.Tc6 Ta8 35.Kf2 Pf8 36.Kf3 Pg6 37.Ke4 Pge7 38.Tc1 Tc8 39.Txc8+ Pxc8 40.Td1? Pcb6?** (na het paardvorkje 40...,Pc3+ is de partij voorbij) **41.Tc1 Pc4 42.a4 Pxb4 43.axb5 axb5 44.Ta1 Pc6 45.Kf4 P4xe5 46.Kg5 Kh7 47.Kxh5 f6 48.Ta7 Pxa7?? ½–½**

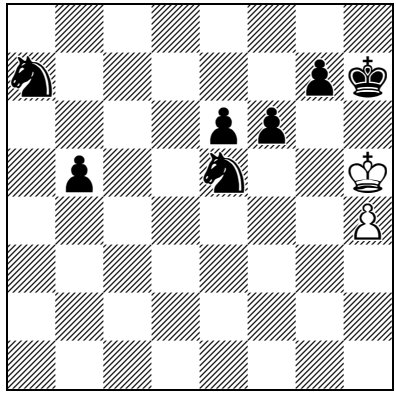

Een bizar einde, het is pat!

Van Jansen is nadien nimmer meer iets vernomen…

Remise tegen Barendregt

In het najaar van 1963 organiseerde de VPRO een radioschaakmatch tussen prof. dr. Johan Barendregt en Bomans. Elke week konden de luisteraars een zetsuggestie doorgeven aan de schrijver die daaruit de volgens hem beste zet koos. *De Volkskrant* publiceerde de zetten van de partij die eindigde op 20 maart 1964.

Barendregt-Bomans

HILVERSUM, 8 febr. — In de radioschaakwedstrijd tussen Godfried Bomans (zwart) en prof. dr Barendregt zijn gisteren door beide spelers weer zetten gedaan. Dit kwam omdat Godfried Bomans het antwoord van prof. Barendregt zo dom vond, dat hij niet kon nalaten de volgende, en volgens hem winnende zet, meteen te laten volgen. De vijftiende zet is: Bomans D a5-b4, Barendregt P b2xc3. De zestiende zet is: Bomans D b4xd6, Barendregt T d1xd6. Schaakliefhebbers kunnen hun advies aan Bomans voor de volgende zet sturen naar: VPRO, Postbus 11, Hilversum. Vrijdag, 14 februari, vijf minuten voor zes wordt voor de radio de gekozen ontwikkeling bekend gemaakt.

BOMANS (zwart)

BARENDREGT (wit)

De Volkskrant van 8 februari 1964 over de radiomatch.

Johan Barendregt-Godfried Bomans, VPRO-radioschaakmatch 1963/1964

1.d4 d5 2. Pc3 Pf6 3. Lg5 Pbd7 4.f3 c6 5.e4 dxe4 6.fxe4 Da5 7.Dd2 e6 8.Ld3 Lb4 9.Pge2 c5 10.dxc5 Lxc5 11.0–0–0 Pg4 12.Lb5 Pge5 13.Pd4 Lb4 14.Pb3 Lxc3 15.Dd6 Db4 16.bxc3 (normaal kregen de luisteraars een week de tijd om een zet te adviseren. Bomans vond echter 16.bxc3 zo'n domme zet van zijn tegenstander dat hij niet kon nalaten direct de – volgens hem! – winnende zet te geven.) **16…,Dxd6 17.Txd6 0–0 18.Thd1 f6 19.Lf4 Pg6 20.Lxd7 Pxf4 21.g3 Pg6 22.Pc5 Pe5 23.Txe6 ½–½**

Godfried Bomans: goede verdediging tegen Filip

(Van onze schaakmedewerker W. J. Muhring)

Uit de Trouw-simultaanseance volgt hieronder het duel Filip-Bomans. Een zeer aantrekkelijke strijd, die na vele complicaties en spannende wendingen op voorstel van de Tsjechische grootmeester in remise eindigde. Bomans heeft het niet gemakkelijk gehad, hij moest optornen tegen een geweldige aanval, maar hij verdedigde zich uiterst minutieus. Toch had hij waarschijnlijk de partij nog verloren, als Filip niet een kansrijke voortzetting over het hoofd gezien had.

De Tsjech gaf de voorkeur aan een meer directe aanval, die zelfs gepaard ging met een offer. Bomans slaagde er in de juiste parade te vinden en een welverdiend gelijk spel was de mooie beloning voor zijn onverzettelijke en vindingrijke verdediging.

Voor lezers die schaken

Trouw van 9 november 1963.

Eveneens in het najaar van 1963 organiseerde *Trouw* een simultaan voor zijn schakende lezers. Zij mochten aantreden tegen de Tsjechoslowaakse grootmeester Miroslav Filip. Onder hen was ook Bomans, die een remise uit het vuur sleepte. De partij werd gepubliceerd in *Trouw* van 9 november 1963.

Miroslav Filip-Lezers Trouw (Godfried Bomans), Amsterdam 28 oktober 1963

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Pc3 Pf6 4.Lg5 Pbd7 5.cxd5 e6xd5 6.e3 (Een bekend valletje is hier 6.Pxd5? Pxd5! 7.Lxd8 Lb4+ 8.Dd2 Lxd2 9.Kxd2,Kxd8 en zwart wint een stuk. Filip trapt er uiteraard niet in) **6...,Lb4 7.Ld3 c6 8.Pge2 0–0 9.0–0 Dc7 10.Tc1 a6 11.Dc2 h6 12.Lf4 Ld6 13.Lxd6 Dxd6 14.Pg3 Te8 15.Tce1 Pf8 16.f3 Le6 17.Kh1 g6 18.Pce2 Tac8 19.Dd2 Kg7 20.e4 dxe4 21.fxe4 Pg8 22.e5 Dd8 23.Pe4 Tc7 24.Pd6 Tee7 25.b3 f6 26.Pf4 Ld5 27.Lxg6 Pxg6 28.Pf5+** (28.exf6+ Pxf6 29.Pf5+ Kf7 30.Pxh6+ Kg7 31.Pf5+ Kf7 32.Pxg6 Txe1 33.Txe1) **28...,Kh7 29.Pxe7 Txe7 30.Dd3 De8 31.Te3 Le6 32.Tg3 Lf7 33.e6 Txe6 34.Pxe6 Dxe6 35.Te3 Dd6 ½–½**

Donner in KRO Huisorkest

In het radioprogramma 'Van Twaalf tot Twee' speelde Bomans in 1970 een telefonische schaakpartij tegen het KRO-huisorkest. Elke dag werd er een zet gedaan. Toen het orkest dreigde te verliezen, bedacht het een list. Bomans werd uitgenodigd om de partij uit te spelen in de studio. Maar de schrijver wist niet dat Hein Donner in het orkest zat met een trompet op zijn knieën. Dankzij diens sterke briljante zetten wist het orkest er toch een remise uit te slepen. Bomans kon de grap wel waarderen. (*Bron: Godfried Bomans Genootschap*)

Godfried Bomans-KRO Huisorkest, Hilversum 1970

1.e4 g6 2.Pf3 c5 3.Pc3 Lg7 4.Le2 Pf6 5.0–0 0–0 6.d4 cxd4 7.Pxd4 Pc6 8.Le3 d5 9.exd5 Pb4 10.Dd2 Pbxd5 11.Pxd5 Pxd5 12.Lh6 Lxh6 13.Dxh6 Db6 14.Pb3 Pb4 15.Ld1 Lf5 16.c3 Pd3 17.Pd4 Dxb2 18. Pxf5 gxf5 19.Dg5+ Kh8 20.Lf3 Dxc3 21.Dxe7 f6 22.Lxb7 Tae8 23.Dd7 Pxf2 24.Dxf5 Te2 25.Tac1 De3 26.Tc7 Pe4+ 27.Kh1 Pg5 28.Le4 Dxe4 29.Dxg5 Dg6 30.Dxg6 hxg6 31.Txa7 Td8 32.h3 f5 33.a4 Tdd2 34.Tg1 f4 35.Taf7 Tf2 36.a5 Kg8 37.Tb7 f3 38.a6 fxg2+ 39.Kh2 Ta2 40.a7 Tf7 41.Txg2 Txa7 42.Txg6+ Kh7 43.Txf7+ Txf7 ½–½

Remisepartij zoekgeraakt..

Terug naar het interview in *Trouw* van 7 januari 1963. Bomans had natuurlijk veel respect voor oud-wereldkampioen Euwe: 'Ik ben ervan overtuigd dat hij mij zonder veel moeite kan vermorzelen.' Maar hij merkte op dat hij 'thuis' een remisepartij had tegen de grand maître. Daar hadden ze twee uur over gedaan en Euwe had volgens Bomans die partij genoteerd. Deze partijnotatie wilden wij hier ook wel laten zien. Maar had hij die partijnotatie wel thuis liggen?

In 1959 interviewde de destijds twaalfjarige Paul Witteman Godfried Bomans voor zijn schoolkrant. Hij vroeg naar de belangrijkste gebeurtenis in het leven van de schrijver. Bomans vertelde dat hij tegen Max Euwe remise had gespeeld. Witteman vroeg hem of hij die partij mocht opnemen in de schoolkrant. De jongens op de schaakclub zouden dit zeker interessant vinden. Bomans twijfelde, want het was voor hem een belangrijk document. Maar toen de scholier hem geruststelde dat hij de partij, geschreven in hanenpoten, binnen een week weer zou terugkrijgen, stemde hij uiteindelijk toe. Enige tijd later kreeg Paul Witteman een briefje van Bomans met vraag waar zijn partijnotatie bleef. Witteman moest toen bekennen dat hij papiertje was kwijtgeraakt. Bomans was woedend. Hij stuurde de jongeheer Witteman een boze brief, dat hij niet deugde en niets meer met hem te maken wilde hebben.

Eerder had Bomans in *Nieuwe Buitelingen* al eens een partijnotatie gegeven van een partij tegen Euwe die hij in vijf zetten won. Helaas waren de laatste twee zetten van buitenaards niveau. **1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lb5 a6 4.La4 Pf6.** Tot zover niets aan de hand, een doodnormale Spaanse hoofdvariant. Maar dan komt Euwe met een nieuwtje: **5. Ns9!** Weinig gebruikelijk en daardoor angstaanjagend. Bomans dacht een ogenblik na en gaf toen dit doeltreffende antwoord: **5...,G.B.r7!!!** Euwe bleef nog een vol uur zoeken naar een oplossing en gaf toen op…

Kopstukken op de 64 velden

WIT: *Godfried Bomans*

ZWART: *dr. M. Euwe*

Partij, gespeeld te Hengelo op 28 april 1962, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Hengelose schaakclub.

Tweepaardenspel in de nahand.

1. e2—e4, e7—e5 2. Pg1—f3, Pb8—c6 3. Lf1—c4, Pg8—f6 4. d2—d4, e5×d4 5. 0—0, Pf6×e4 6. Tf1—e1, d7—d5 7. Le4×d5.

Een schijnoffer dat al van 1839 dateert en waarmee wit de twee goefferde pionnen terugwint.

7. ..... Dd8×d5 8. Pb1—c3.

De eleu van het voorafgaande offer. Het witte paard kan op geen manier geslagen worden.

8. ..... Dd5—a5

Zwart kan ook andere damezetten doen, maar de tekstzet is de beste.

9. Pc3×e4, Le8—e6 10. Pe4—g5, 0—0—0 11. Pg5×e6, f7×e6 12. Te1×e6.

Nu zijn de partijen materieel weer op gelijke voet gekomen. Ook positioneel houden de kansen elkaar ongeveer in evenwicht.

12. ..... Da5—d5.

Het is opmerkelijk, dat de zwartspeler hier zijn eigen aanbeveling 12. ..... Ld6 niet volgt (zie theorie der openingen deel 111). Godfried is blijkbaar meer bijbelvast...?

13. Dd1—e2, Lf8—d6.

In de theorie wordt de volgende variant gegeven: 13. ..... h6 14. Lf4, g5 15. Lg3, d3 16. cd3:, g4 17. Te6 !!, De6: 18. Pe5, De6 met goede aanvalskansen voor wit. Wellicht heeft de winspeler hierop aangestuurd om vervolgens een originele matcapriole uit te halen: 19. Te1, e6 20. Pe6 :!!, De2: 21. Pb8!! en mat volgt.

14. Le1—g5, Tf8—f8 15. Lg5—h4, h7—h6 16. h2—h3.

Om de opmars g7—g5—g4 te verhinderen, maar 16. Lg3 had de voorkeur verdiend, omdat de tekstzet een verzwakking van de witte koningsvleugel teweegbrengt.

16. ..... g7—g5.

Op te merken valt, dat 16. ..... Tf3 : beantwoord wordt met 17. Te8!!

17. Lh4—g3, Ld6×g3 18. f2×g3, g5—g4!

De enige manier waarop zwart aanval kan krijgen. Het is opmerkelijk dat bij rustige voortzetting wit beter komt te staan, omdat hij de open e-lijn beheerst, waardoor zwart niet tot een behoorlijk plan van handelen kan komen.

19. Pf3—h2?

De beslissende fout. Juist was 19. hg4 :, waarop zwart voortzet met 19. ..... h5! 20. g5, h4! en dan: 1) 21. Ph4 :, d5 22. cd5 :?, Pd4 enz. 2) 21. gh4 :, d5 2a) 22. cd5 :?, Pd4!!23. Pd4 :? Dd4 :! 24. De3, Dh4 : 2b) 22. De4, Dc5! 23. De3, De2 : en de stijd is nog geheel open.

19. ..... g4×h3 20. g2×h3, d4—d3!

De pointe van de zwarte tactiek ; 21. cd3 : faalt nu op 21. ..... Pd4.

21. De2—g4!

Een van de laatste „buitelingen" in deze partij. Wit, de sluwe vos, dreigt mat in één zet (22. Te8!!).

21. ..... Ke8—b8 22. c2×d3.

Ook nu is deze pion niet straffeloos te nemen.

22. ..... Pc6—e5!

Dwingt wit tot het opgeven van de kwaliteit.

23. Te6×e5, Dd5×e5 24. Dg4—e4.

Ook andere zetten leiden snel tot verlies, bijv. 24. Tf1, Tfg8 of 24. Pf1, Dh2 :

24. ..... De5×g3! 25. Kg1—h1, Tf8—f2.

Wit geeft het op.

W. J. MUHRING

De partij tussen Bomans en Euwe in Hengelo. (Elseviers Weekblad)

Op 28 april 1962 nam de schrijver het wederom op tegen de oud-wereldkampioen. De partij vond plaats ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Hengelose schaakclub. Deze aardige partij, die Euwe wist te winnen, werd enkele weken later (26 mei) met commentaar van Muhring gepubliceerd in *Elseviers Weekblad*.

Godfried Bomans-Max Euwe, Hengelo 28 april 1962

1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 Pf6 4.d4 exd4 5.0–0 Pxe4 6.Te1 d5 7.Lxd5 Dxd5 8.Pc3 Da5 9.Pxe4 Le6 10.Peg5 0–0–0 11.Pxe6 fxe6 12.Txe6 Dd5 13.De2 Ld6 14.Lg5 Tdf8 15.Lh4 h6 16.h3 g5 17.Lg3 Lxg3 18.fxg3 g4

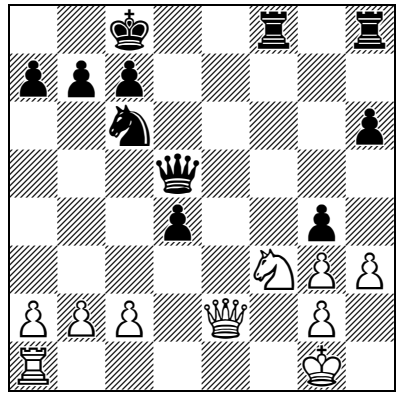

19.Ph2 (De beslissende fout. Beter was 19.hxg4.) **19…,gxh3 20.gxh3 d3 21.Dg4 Kb8 22.cxd3 Pe5 23.Txe5 Dxe5 24.Dc4 Dxg3+ 25.Kh1 Tf2 0–1**

Op zaterdag 29 augustus 1970 speelden Bomans en Euwe een partij met levende stukken op het Doelenplein in het centrum van Haarlem. Tot dusverre is de notatie van deze partij echter niet gevonden. Volgens dagblad *De Tijd* van 31 augustus werd de partij na 1½ uur 'gestaakt' op verzoek van de oud-wereldkampioen, onduidelijk waarom. Het *Haarlems Dagblad* meldde echter dat Euwe de partij had gewonnen.

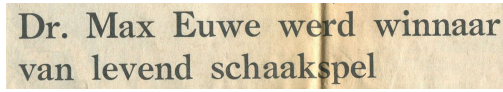

Dr. Max Euwe werd winnaar van levend schaakspel

Haarlems Dagblad van 31 augustus 1970.

De partij met levende stukken tussen Euwe en Bomans in Haarlem. (Foto Cees de Boer)

De laatste partij

Op 21 december 1971 speelde Bomans met Bloemendaal 2 een externe thuiswedstrijd tegen Piet Lanser, oud-clubkampioen van Kijk Uit. Klaas Steijn voorzag deze partij precies 25 jaar later in zijn column in het *Haarlems Dagblad* van mild commentaar. 's nachts overleed Bomans in zijn huis.

Piet Lanser (Kijk Uit 3)-Godfried Bomans (Bloemendaal 2), bord 1

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Pf3 Pf6 4.Pc3 c6 5.Lg5 Pbd7 6.e3 Da5 7.Lxf6 Pxf6 8.Ld3 dxc4 9. Lxc4 Lb4 10.Dc2 0-0 11.0-0 Ld7 12.Pe2 Tac8 13.Tac1 Ld6 14.e4 e5 15.dxe5 Lxe5 16.Pxe5 Dxe5 17.Pg3 Le6 18.Lxe6 Dxe6 19.a3 Tfd8 20.Tcd1 Pg4 21.Td2 Dh6 22.Txd8+ Txd8 23.h3 Pe5 24.Td1 Df6 25.Pf5 g6 26.Pg3 Txd1+ 27.Dxd1 Dg5 28.Df1 Dd2 29.b3 Dc2 30.b4 Dc3 31.Dd1 Pd3 32.a4 De1+ 33.Dxe1 Pxe1 34.Pe2 Pd3 35.b5 cxb5 36.axb5 Pc5

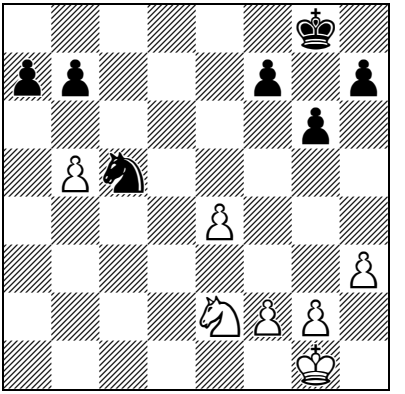

De laatste zet die Bomans ooit speelde. Afgebroken en iets later remise gegeven.

Ondanks het feit dat Bomans vrij actief was op het schaakbord, zijn er weinig partijen van hem bewaard gebleven. We konden na veel navragen, speuren in oude clubbladen, verzoeken aan de KNSB en speuren op het internet, slechts elf partijen vinden. Deze partijen werden veelal onder bijzondere omstandigheden gespeeld. Geen bijzondere partijen, helaas.

Mocht u nog ander partijmateriaal van Godfried Bomans bezitten, dan houden wij ons van harte aanbevolen.

Dit artikel verscheen eerder in het Jaarboek 2020/2021 van HWP Haarlem, september 2021.
U kunt het jaarboek 2020/2021 vinden op www.hwphaarlem.nl/ en vervolgens het kopje 'over' en 'publicaties'. Naast het artikel over de partijen van Bomans staat er in het fraaie jaarboek ook een artikel over '*Hoe Euwe in Haarlem ten onder ging*'. Het artikel gaat over de tiende partij uit de WK-match van 1937. Over deze match heeft Paul van der Sterren een filmpje gemaakt dat u op ons YouTube-kanaal kan zien.

---------- ADVERTENTIE ----------

Schaak & Go winkel
Het Paard

spellen en puzzels sinds 1987

Haarlemmerdijk 173 1013 KH Amsterdam +31 (0)20 6241171
info@schaakengo.nl www.schaakengo.nl

Boekrecensies

Florian Jacobs

(Opnieuw) een openingsencyclopedie

Ik weet niet hoe u erover denkt maar dit zijn mijn gedachten: de openingsboeken zijn niet meer bij te houden. Vooral als je met 1.e4 opent, kan ik u zo vijf volledige repertoires aanreiken die de afgelopen jaren zijn verschenen. En de overkoepelende boeken en online cursussen blijven maar komen!

De nieuwste toevoeging aan het pantheon van de alomvattende openingskolossen is van grootmeester Justin Tan. U kent hem misschien wel van zijn vele bijdragen aan de relevante website www.chesspublishing.com. Toegegeven, Tan heeft machtig werk verricht. Dit eerste deel van de beoogde trilogie bestrijkt zo'n beetje alle hoofdvarianten waarin zwart het centrum aan wit laat. Tan geeft de lezer scherpe, theoretische zetvolgordes en ideeën die het de zwartspeler niet gemakkelijk maken. Wel bestaat zijn kloeke werk voor het grootste deel uit zetten zonder bijster veel nadere uitleg. Daarom raad ik u aan vooral zelf op onderzoek uit te gaan en Tans suggesties als ondersteuning te hanteren. Voor de serieuze toernooischaker met meer dan genoeg studeertijd!

Justin Tan: 1.e4! The Chess Bible. Volume One, Thinkers Publishing, 2021, 464 blz. € 33,95.

Sovjetschaak en ander ontroerends

Meesterverteller Genna Sosonko heeft ditmaal vijftien historische essays gebundeld die onderling sterk verschillen van lengte en onderwerp. In de hem kenmerkende sympathieke en rijk gedetailleerde schrijfstijl neemt Sosonko de lezer mee naar vrijwel vergeten nationale kampioenschappen, Sovjetintriges, veilinghuizen, overmatige alcoholconsumptie, hoofdschuddende wereldkampioenen en een brute moord.

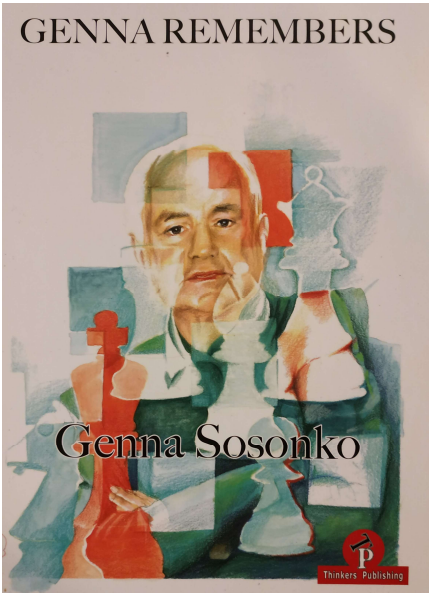

Sosonko heeft de geschiedenis nooit onverschillig bejegend, zo bekent hij in zijn voorwoord. We blijven hem zijn verschilligheid dankbaar. Ik kan het niet vaak genoeg zeggen: het is te hopen dat Sosonko nog lang zijn memoires aan het papier blijft toevertrouwen.

Genna Sosonko: Genna Remembers, Thinkers Publishing, 2021, 262 blz. € 35,00.

Oudste opening volgens wereldtopper

Twee jaar geleden verscheen er een uitgebreide video over de Spaanse opening (Ruy Lopez) bij Chessbase. Dat komt vaker voor. Minder vanzelfsprekend was het echter dat niemand minder dan Fabiano Caruana het inhoudelijke deel voor zijn rekening nam. De vorige uitdager van de wereldkampioen bleek een prettige verteller te zijn, die goed voorbereid en rustig vertelde waar het Spaans in grote lijnen op neerkwam.

Ik heb deze videoreeks indertijd verslonden. Het verbaast me dan ook niet dat New In Chess ertoe besloot Caruana's lessen uit te geven in boekvorm. Voor wie liever leest dan luistert, of het een graag met het ander combineert, is dit boek dan ook een grote aanrader. Laat je vooral niet afschrikken door de kracht van de verteller: dit boek is heel goed te volgen voor wie duizend elopunten (of iets minder) lager gerated is dan Caruana.

Fabiano Caruana: Caruana's Ruy Lopez. A White Repertoire for Club Players, New In Chess, 2021, 208 blz. € 29,95.

Fischers zegetocht

Twintig keer op rij won hij en route naar de wereldkampioenschapsmatch tegen Spassky, en dat tegen de wereldtop: Bobby Fischer zette in 1971 een van de beste schaakprestaties ooit neer.

Jan Timman besloot zijn nieuwste boek te wijden aan de partijen die Fischer in deze periode speelde. Met name het machtsvertoon in de technische fase is ongekend.

Wederom heeft Timman een boek geschreven dat je niet gemakkelijk weglegt. Wel besteedt Timman meer aandacht aan de partijanalyse dan aan de partijcontext. Daarom is dit eerder een boek voor wie graag partijen naspeelt dan de geschiedenis eromheen wil leren kennen. Een paar krantenartikelen meer had ik bijvoorbeeld best op prijs gesteld. Maar dat zijn details. Voor wie graag een mooi schaakboek leest en/of aan zijn vechtlust, techniek en algehele schaakverbetering wil werken. Want die Fischer kon er wat van!

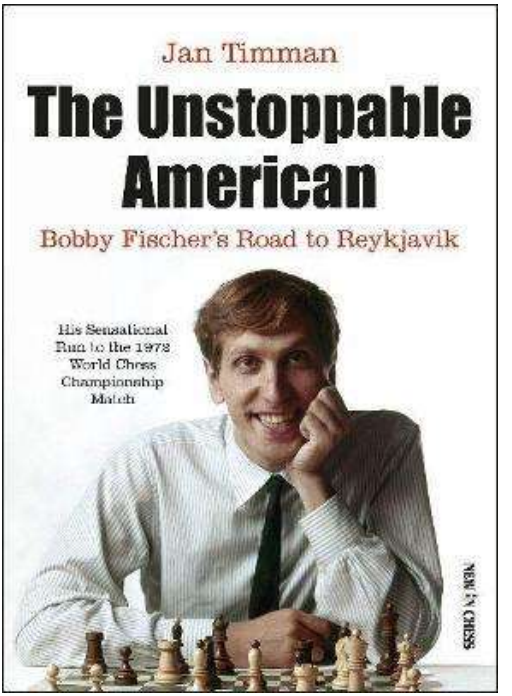

Jan Timman: The Unstoppable American. Bobby Fischer's Road to Reykjavik, New In Chess, 2021, 256 blz. € 27,95.

NEW BOOKS from NEW IN CHESS

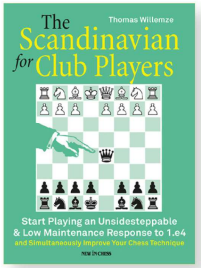

The Scandinavian for Club Players
Start Playing an Unsidesteppable & Low Maintenance Response to 1.e4
Thomas Willemze
272 pages – €24.95

"This is a real gem! It's almost as if each annotation specifies the key strategic elements that uphold the assessments and choice of plans. A repertoire apt for club players, offering lessons in strategy, plus antidotes to seemingly troublesome White tries."
GM Glenn Flear

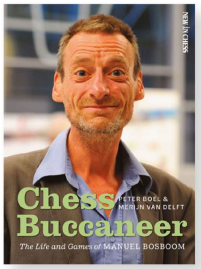

Chess Buccaneer
The Life and Games of Manuel Bosboom
Peter Boel & Merijn van Delft
288 pages – €24.95

When Manuel Bosboom enters the room, a smile appears on every chess player's face. The Dutch IM never made it to the top, but over the course of his swashbuckling career he has produced lots of brilliantly creative games. And he has beaten Garry Kasparov in an official blitz game and crushed Peter Leko in a classical game in 26 moves. A delightful book with a captivating collection of games and amusing stories.

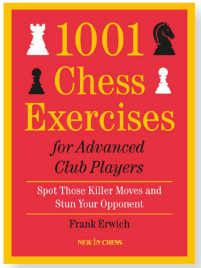

1001 Chess Exercises for Advanced Club Players
Spot Those Killer Moves and Stun Your Opponent
Frank Erwich
216 pages – €22.95

In this follow-up to his acclaimed *1001 Chess Exercises for Club Players*, Frank Erwich teaches how to reach the next level of identifying weak spots, recognizing patterns, visualizing tricks and calculating effectively. He introduces new, more sophisticated tactical weapons, geared towards the reality of the advanced club player (Elo 1800-2300): it is not enough to spot simple combinations, at this level you must be able to resist your reflexes and look deeper. A complete and structured course, not just a collection of freewheeling puzzles.

available at your local (chess)bookseller or at www.newinchess.com

MEC-nieuws

Eddy Sibbing

Donateurs en Vrienden van Euwe
De afgelopen maanden hebben we een aantal nieuwe Vrienden van Euwe mogen begroeten. Zij steunen het MEC via een akte voor vijf jaar, waardoor onze financiële positie iets is verbeterd. Ook de donateurs zijn ons in 2021 gelukkig niet vergeten. We hopen door deze nieuwsbrief nieuwe donateurs te krijgen. Mocht u nog niet gedoneerd hebben, dan hebben we bij deze nieuwsbrief een acceptgiro toegevoegd.

Alle donateurs en Vrienden van Euwe: bedankt voor uw ondersteuning!

Sponsoren
We zijn ook blij dat ASML het MEC de komende jaren gaat sponsoren! Daarnaast worden onze activiteiten mogelijk gemaakt door ondersteuning van de Koninklijke Nederlandse Schaakbond, de Ondernemersvereniging Max Euweplein, HouseCheck, New in Chess, Thinkers Publishing, DGT, De beste zet, Schaak- en Go-winkel Het Paard, schenkingen en giften.

Schenkingen
De afgelopen maanden mochten we weer veel schaakboeken ontvangen, onder anderen van Elfriede Nordlohne, Dirk Goes, Trix Trompert, Minze bij de Weg, Erik Mauritz, Anne Steenberg, Angelo Spiler, Roel van Duijn en de heer Roodzant uit Leiden.

Een delegatie van de schaakclub De Zandloper uit Sprang Capelle (Noord-Brabant) kwam langs om het MEC een exemplaar te schenken van de eerste jaargang van het *Tijdschrift van den Nederlandschen Schaakbond*. Marten Coerts gaf ons twee exemplaren van zijn boek over Wim Andriessen. Henk Vinkes doneerde zijn boek waarin hij zijn wedstrijdverslagen voor schaakclub Apeldoorn heeft gebundeld. Van Ireen Zielonka uit Duitsland kregen we een exemplaar van haar fraaie boek *Life seen as a Chess Game*. Ten slotte schonk ons bestuurslid Erik Mijnheer ons zijn scriptie *De groei van de georganiseerde schaaksport in Nederland tijdens het interbellum*. In een volgende nieuwsbrief zullen we daarover publiceren.

Leo Diepstraten doet onderzoek in het MEC.

Van de dochters van MEC-coryfee Leo Diepstraten kregen we enkele ordners met artikelen die hij de laatste jaren van zijn leven heeft geschreven. Ook hierop hopen we in de toekomst terug te komen. Van Alex

Roose ontvingen we een zilveren lepeltje dat bij het befaamde kandidatentoernooi Curaçao 1962 is uitgegeven. Het lepeltje heeft direct een plekje gekregen in onze nieuwe expositie over 35 jaar MEC.

Alle schenkers hartelijk dank!

Bestuur

Het bestuur is de afgelopen maanden vooral bezig geweest om sponsoren te werven. Door inspanningen van bestuurslid Peter Wakkie en twee simultaans van voorzitter Paul van der Sterren is dat gelukt! Na ons jubileum en de honderdste nieuwsbrief is het tijd om weer vooruit te kijken. We hopen in 2022 weer ons jaarlijkse Pleinfestival te kunnen organiseren.

Het vriendenbord in handen van voorzitter Eric Smaling, terwijl penningmeester Albert Riemens speecht. (Euweborrel 2011)

Vrijwilligers

Vrijwel alle vrijwilligers zijn weer op het MEC actief. Naast de honderdste nieuwsbrief en de expositie over 35 jaar MEC, zijn zij druk doende met het rondleiden van bezoekers, het in kaart brengen van de archieven, onderhoud van de biliotheek, het doornemen van het archief en het schrijven van berichten op sociale media.

Alle vrijwilligers, bedankt voor jullie inzet in deze coronaperiode!

Activiteiten

Door corona zijn veel activiteiten (Pleinfestivals, trainingen, workshops, filmmiddagen, boekenbeurzen) uitgesteld of afgelast. In november hebben we gelukkig weer een boekenbeurs kunnen organiseren. We hebben echter de training van Yasser Seirawan (17 november) en de workshop van Eddy Sibbing (11 december) vanwege momenteel geldende coronamaatregelen moeten afgelasten.
Ook activiteiten in het kader van ons jubileum hebben we jammer genoeg moeten uitstellen. Hopelijk kunnen we in 2022 de draad weer oppakken.

Digitaal zijn we des te actiever: afgelopen zomer is de tweede Euwe-lezing van Paul van der Sterren op YouTube geplaatst. In december volgt een lezing van Paul over het WK van 1937, beide opgenomen door Peter Doggers. Tim Verlaan heeft voor het MEC en de KNSB de *Schaakpotcast* gemaakt, waarover op pagina 54 meer te lezen valt.

Ten slotte zijn we continu bezig om onze vernieuwde website te verbeteren en plaatsen we wekelijks berichten op Facebook, Twitter en Instagram.

25 Jaar schaken op Max Euweplein

Deze zomer was het 25 jaar geleden dat het grote spel op het Max Euweplein werd geopend. De negenjarige David van Zeggeren uit Amstelveen kwam in 1995 met het idee voor een groot schaakspel op ons plein en won daarmee een gemeentelijke geldprijs.

Het duurde nog meer dan een jaar voordat zijn idee werkelijkheid werd. Op 6 juli 1996 werd het schaakspel door David en wethouder Guusje ter Horst geopend. Sindsdien wordt er elke dag door jong en oud gespeeld op het 'bekendste schaakspel van Nederland'.

Donateur worden?

Hebt u genoten van deze honderdste nieuwsbrief? Uiteraard hopen wij dat u het Max Euwe Centrum en zijn activiteiten financieel wilt ondersteunen door donateur te worden.

Het MEC promoot al ruim 35 jaar het schaken door lezingen, trainingen, exposities, workshops, filmmiddagen, schoolschaak, toernooien, boekenbeurzen, een jaarlijks pleinfestival, (digitale) nieuwsbrieven, berichten op sociale media en onze website. Door donateur te worden ondersteunt u niet alleen het MEC, maar ontvangt u ook twee keer per jaar onze papieren nieuwsbrief in de bus.

U kunt uw donatie overmaken op rekening NL91 INGB 0005 4016 70 t.n.v. Stichting Max Euwe Centrum te Amsterdam o.v.v. 'nieuwe donateur'. S.v.p. naam en adres vermelden.

De Schaakpotcast

Geïnspireerd door *The Queen's Gambit* heeft de Amsterdamse schaker Tim Verlaan een podcast over schaken gemaakt. Omdat Tim veel 'schaakpotjes' speelt, heeft hij de serie *Schaakpotcast* genoemd.

Elke aflevering begint Tim met een aantal persoonlijke schaakvragen. Daarna geven de gasten een schaaklesje. Er wordt afgesloten met een 'bindend advies'. De podcast is gemaakt voor beginnende schakers, maar is zeker ook voor ervaren schakers interessant. Met name door de persoonlijke verhalen en anekdotes van de gasten.

In de eerste aflevering legt Hans Böhm de loop van de stukken uit, maar vertelt ook over de historie van de stukken en zijn ervaringen met Max Euwe. Nick Schilder geeft een openingslesje en vertelt over een schaakstudie over Napoleon. Daarin wordt een Napoleon te paard over het hele bord (van Moskou tot Parijs) gejaagd. In Rusland wordt deze studie nog jaarlijks aan alle scholieren getoond. Tobi Kooiman geeft tips voor het middenspel en komt met een bijzondere ervaring uit zijn eigen toernooipraktijk. Paul van der Sterren legt de basisideeën van het Damegambiet en het Siciliaans uit. Via het Siciliaans komt Paul vanzelf uit bij de match Fischer-Spasski. De les over het eindspel wordt gegeven door Tex de Wit. Terloops vertelt Tex in deze podcast bezig te zijn om een schaakboek over Greco te schrijven. En wie kan er beter vertellen over het Russische schaak dan Genna Sosonko? Uiteraard komt Genna's emigratie uit de Sovjet-Unie aan bod, maar ook zijn ervaringen met toppers als Tal, Botwinnik en Kortsjnoi. Tenslotte legt Sosonko uit wat voor schaaktoernooien er zijn, en hoe je internationaal meester of grootmeester kan worden.

Tim Verlaan

De serie is op YouTube te zien en op Spotify te beluisteren. Ideaal voor de Kerstvakantie! De KNSB en het MEC hebben de serie ondersteund.

---------- ADVERTENTIE ----------

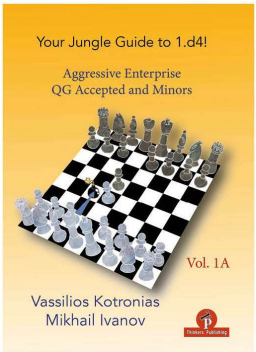

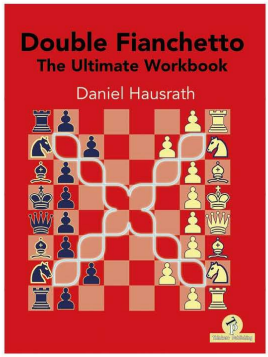

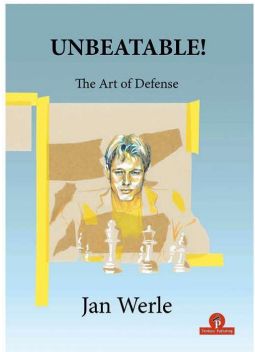

www.thinkerspublishing.com

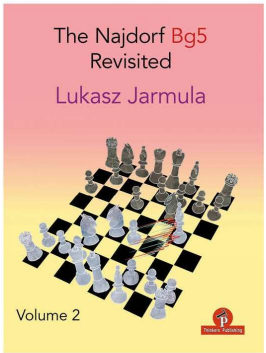

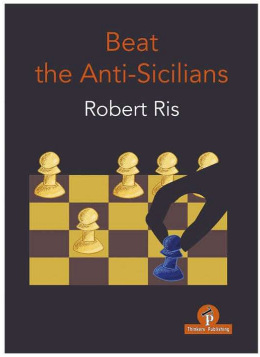

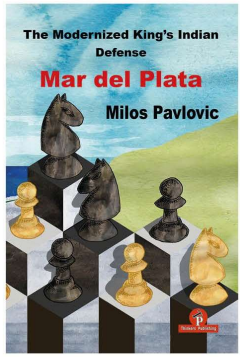

Always One Move Ahead!

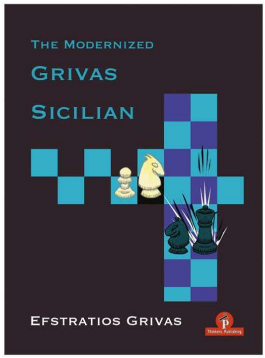

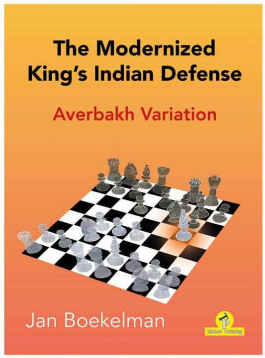

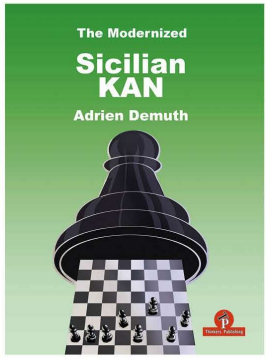

MEC-kalender

De komende maanden staan de volgende activiteiten op het programma:

Zaterdag 15 januari	**Tata-instuif** van 14.30-18.30 uur
Zaterdag 12 maart	**CinéMax** (filmmiddag) van 12.00-15.00 uur
Woensdag 16 maart	**Training** door grootmeester **Ivan Sokolov**
Zaterdag 19 maart	**Workshop** door **Eddy Sibbing**
Zaterdag 26 maart	De halfjaarlijkse **boekenbeurs** van 11.00-14.00 uur
Woensdag 13 april	**Training** door grootmeester **Jan Timman**
Zaterdag 25 juni	**27e Pleinfestival**

Daarnaast zijn we elke eerste zaterdag van de maand van 12.00-16.00 uur geopend.

Kijk op www.maxeuwe.nl voor meer informatie over deze activiteiten.

Rekeningnummer NL91 INGB 0005 4016 70
t.n.v. Stichting Max Euwe Centrum te Amsterdam